

Miia Niittumaa

VAINOAMISRIKOKSET – PEREHDYTYSMATERIAALIA
RIKOSUHRIPÄIVYSTYKSEN TYÖNTEKIJÖILLE

Liiketalouden koulutusohjelma
2019

VAINOAMISRIKOKSET – PEREHDYTYSMATERIAALIA RIKOSUHRIPÄIVYSTYKSEN TYÖNTEKIJÖILLE

Niittumaa, Miia
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma
Elokuu 2019
Sivumäärä: 58
Liitteitä: 3

Asiasanat: vainoaminen, rikosoikeus, prosessioikeus, rikostunnusmerkistö, uhrit

Vainoaminen on ollut Suomessa rikos vuodesta 2014 lähtien, jolloin rikoslakiin lisättiin vainoamisen kieltävä rangaistussäännös. Lain valmisteluvaiheessa odotettiin, että poliisille tehtäisiin vuosittain parisataa ilmoitusta vainoamisesta. Kriminalisointia seuraavan kolmen vuoden aikana vainoamistapauksia ilmoitettiin poliisille lähes kaksi tuhatta kappaletta, joka yllätti lain valmistelussa osallisina olleet viranomaiset.

Vainoamisrikokset valittiin tämän opinnäytetyön aiheeksi ilmiön ajankohtaisuuden, erityispiirteiden ja toimeksiantajan tarpeen vuoksi. Aiheen valintaan vaikutti lisäksi yleinen näkemys siitä, että vainoamisen tunnistaminen on haastavaa. Tutkimus toteutettiin Rikosuhripäivystyksen toimeksiannosta ja sen tavoitteena oli tuottaa vainoamisrikoksia käsittelevää perehdytysmateriaalia, joka selventäisi vainoamisen ominaispiirteitä, oikeusprosessia sekä ilmiön tunnistamista kokonaisuutena.

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisin tutkimusmenetelmin, hyödyntämällä empiiristä oikeustutkimusta, haastattelututkimusta ja monitapaustutkimusta. Empiirisen oikeustutkimuksen avulla tutkittiin vainoamisen rikostunnusmerkistöä ja sen käytännön merkitystä. Lähdeaineistona hyödynnettiin pääsääntöisesti lainsäädäntöä, lainvalmisteluaineistoja, tuomioistuinratkaisuja, oikeuskirjallisuutta, artikkeleita sekä aiheesta toteutettuja tutkimuksia. Haastattelututkimuksen avulla kerättiin kokemusperäistä käytännön tietoutta vainoamisrikosten ominaispiirteistä ja oikeusprosessista haastatteleamalla vainoamisrikosten parissa työskenteleviä viranomaisia. Monitapaustutkimuksen avulla paneuduttiin käytännön esimerkitapauksiin, joilla havainnoitiin vainoamistapausten ominaispiirteitä, oikeusprosessia ja rangaistuskäytäntöä. Tuloksena syntyi asetettujen tavoitteiden mukaista perehdytysmateriaalia toimeksiantajan käyttöön.

STALKING CRIMES – ORIENTATION MATERIAL FOR VICTIM SUPPORT FINLAND

Niittumaa, Miia

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in business administration

August 2019

Number of pages: 58

Appendices: 3

Keywords: stalking, criminal law, procedural law, constituent elements, crime victims

Stalking has been a crime in Finland since 2014, when the criminal anti-stalking provision was added to The Criminal Code of Finland. When drafting the legislation, it was expected that there would be around two to three hundred stalking cases reported to the police annually. During the following three years after the criminalization, nearly two thousand stalking cases were reported to the police. This was surprising even for the authorities who had taken part in the drafting of the legislation.

Stalking crimes were chosen as the subject for this thesis due to the topicality of the phenomenon, particularity of stalking crimes and because the thesis commissioner had a genuine need for the material. The general view that stalking is a challenging crime to recognize also played a part in choosing the subject. This research was commissioned by Victim Support Finland. The goal of this thesis is to create orientation material that would help identify the phenomenon and to clarify the characteristics and legal process of stalking crimes.

This research was carried out by utilizing qualitative research method. Empirical legal research, interview research and multiple case study were used as research strategies. Empirical legal research was used to study the criminal anti-stalking provision and its meaning in practice. Legislation, law-drafting materials, court rulings, government proposals, legal literature, articles and previous research was used as source material. Interview research was conducted by interviewing authorities, who work with stalking crimes. Interview study was used to acquire empirical practical knowledge of the characteristics and legal process of stalking crimes. Multiple case study was utilized to observe the criminal procedure of stalking crimes by studying real-life example cases.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	TUTKIMUSMENETELMÄT.....	6
2.1	Empiirinen oikeustutkimus.....	6
2.2	Monitapaustutkimus.....	7
2.3	Haastattelututkimus.....	8
3	VAINOAMINEN ILMIÖNÄ.....	9
3.1	Suomessa ja maailmalla.....	9
3.2	Ominaispiirteet.....	11
3.3	Tunnistettavuus.....	13
4	RIKOSTUNNUSMERKISTÖ.....	16
4.1	Uhkaaminen.....	17
4.2	Seuraaminen ja tarkkaileminen.....	18
4.3	Yhteyden ottaminen.....	19
4.4	Näihin rinnastettava tapa.....	20
4.5	Oikeudettomuus.....	21
4.6	Toistuvuus.....	22
4.7	Abstrakti vaara.....	23
5	OIKEUSPROSESSI.....	24
5.1	Lähestymiskielto.....	25
5.2	Rikosilmoitus.....	28
5.3	Esitutkinta.....	29
5.4	Syyteharkinta.....	32
5.5	Oikeudenkäynti.....	34
5.6	Tuomio.....	37
6	ESIMERKKITAPAUKSET.....	40
6.1	Treffikumppani.....	40
6.2	Naapuririita.....	42
6.3	Entinen aviopuoliso.....	44
6.4	Salarakas.....	47
7	YHTEENVETO.....	49
7.1	Tutkimustulokset.....	50
7.2	Tulosten arviointi.....	53
7.3	Jatkotutkimusideat.....	54
	LÄHTEET.....	56
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Rikoslakiin lisättiin 1.1.2014 vainoamisen kieltävä rangaistussäännös, jonka mukaan vainoamiseen syyllistyy se – joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta (Rikoslaki 19.12.1889/39, 25 luku 7 a §). Vainoamisen kriminalisointia seuraavan kolmen vuoden aikana poliisille ilmoitettiin lähes kaksi tuhatta vainoamistapausta (Poliisin tulostietojärjestelmä henkilökohtainen tiedonanto 20.4.2019). Samalla aikavälillä käräjäoikeuksien tuomioita vainoamisrikoksista annettiin keskimäärin kolme sataa kappaletta (Oikeusministeriö henkilökohtainen tiedonanto 6.5.2019). Luvut kuvastavat hyvin vainoamisen kriminalisoinnin tarpeellisuutta, mutta toisaalta suuri kuilu lukujen välillä kertoo vainoamisrikosten tunnistamisen ja tutkimisen haasteista.

Valitsin vainoamisrikokset opinnäytetyön aiheeksi niiden erityispiirteiden ja ilmiön ajankohtaisuuden vuoksi. Toiveenani oli toteuttaa työ taholle, jolla olisi sille työelämälähtöinen tarve. Lähestyin aiheellani Rikosuhripäivystystä, jonka päätehtävänä on parantaa rikoksen uhrin, hänen läheisten ja rikosasian todistajan asemaa. Rikosuhripäivystyksen toiminnallinen johtoryhmä suhtautui ehdotukseeni erittäin positiivisesti ja työ päätettiin toteuttaa heidän toimeksiannostaan. Rikosuhripäivystyksen Sisä-Suomen aluejohtajan mukaan vainoamisrikoksia ja niiden oikeusprosessia käsittelevä tietous on ajankohtaista ja tarpeellista niin vainoamisen uhreille kuin myös heitä neuvoville ammattilaisille (Westman henkilökohtainen tiedonanto 31.5.2018). Alkuperäisenä ajatuksena oli toteuttaa opas vainoamisen uhreille. Toimeksiantajan toivoessa juridisempaa näkemystä päädyimme asettamaan työn tavoitteeksi tuottaa Rikosuhripäivystyksen työntekijöiden ja vapaaehtoisten käyttöön vainoamisrikoksia käsittelevää perehdytysmateriaalia, joka selventäisi vainoamisrikosten ominaispiirteitä, oikeusprosessia ja ilmiön tunnistamista kokonaisuutena. Tutkimusmenetelmäksi valittiin kvalitatiivinen tutkimus ja tutkimusstrategioiksi empiirinen oikeustutkimus, haastattelututkimus sekä monitapaustutkimus.

2 TUTKIMUSMENETELMÄT

Opinnäytetyö päätettiin toteuttaa kvalitatiivista tutkimusmenetelmää hyödyntäen, sillä kyseisen menetelmän tarkoituksena on pyrkiä *ymmärtämään* tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä. Koska tämän opinnäytetyön tavoitteena on helpottaa vainoamisen tunnistamista kokonaisuutena, on työn perimmäinen tavoite laadullisen tutkimuksen menetelmien kanssa yhdenmukainen: ymmärtää tutkittavaa ilmiötä. Opinnäytetyössä pyrittiin vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- Mitä tarkoittaa vainoaminen?
- Mitä vainoamisen rikostunnusmerkistö merkitsee käytännössä?
- Mikä tekee vainoamisen tunnistamisesta ja tutkimisesta haastavaa?
- Mitä yhteisiä elementtejä vainoamistapauksissa ilmenee?
- Minkälainen on vainoamisrikosten oikeusprosessi?

Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa on kyse tutkittavan ilmiön ominaisuuksista ja laadusta. Tutkimusmenetelmää käyttäessä tavoitteena on ilmiön ymmärtämisen lisäksi sen selittäminen, tulkinta ja soveltaminen. (Anttila 2006, 75–77.) Kvalitatiivinen tutkimusprosessi on aina ainutlaatuinen ja uniikki, sillä se perustuu kunkin tutkijan henkilökohtaiseen näkemykseen, intuitioon, tulkintaan ja kykyyn järkeillä sekä yhdistää asioita. Eri tutkijat saattavat tehdä samasta aineistosta useita erilaisia päätelmiä (Keinänen & Väättänen 2015, 14). Kvalitatiiviseen tutkimukseen lukeutuu monia erilaisia suuntauksia sekä tiedonhankinta- ja analyysimenetelmiä. Kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimusmenetelmän aineistonkeruumenetelmät saattavat olla osittain samoja, mutta laadullisessa tutkimuksessa aineistoa kerätään vähemmän järjestelmällisesti kuin määrällisessä. (Keinänen & Väättänen 2015, 11.)

2.1 Empiirinen oikeustutkimus

Kvalitatiivista tutkimusotetta käyttäen pyrittiin vangitsemaan tutkittava ilmiö, vainoaminen, sellaisena kuin se nykyhetkessä ilmenee. Työssä yhdistettiin kvalitatiiviseen tutkimusotteeseen oikeudellisen empiirisen tutkimuksen menetelmiä. Empiirinen tutkimus perustuu kokemusperäiseen tietoon ja havaintoihin. Oikeustutkimus on oikeus-

tieteellinen tutkimusmenetelmä, jossa tarkastelun kohteena on oikeusjärjestelmä ja oikeus ilmiönä. Empiirinen oikeustutkimus on käytännössä empiirisiin tutkimusmenetelmin suoritettavaa oikeudellista tutkimusta, joka esittää oikeuden sellaisena kuin se todellisuudessa on ja tulee ymmärretyksi kansalaisten ja viranomaisten parissa. Empiirisen oikeustutkimuksen avulla voidaan näin ollen kuvata jonkin ilmiön oikeudellista tilaa ja sen merkitystä. Tämän vuoksi empiirinen oikeustutkimus on pätevä menetelmä, kun selvitetään esimerkiksi lainsäädännön vaikuttavuutta tai rangaistusseurauksien ankaruuteen vaikuttavia seikkoja. (Ervasti 2004, 9–15.)

Empiirisen oikeustutkimuksen lähdeaineistona hyödynnettiin lainsäädäntöä, lainvalmisteluaineistoja, tuomioistuinten antamia lainvoimaisia tuomioita, oikeuskirjallisuutta, aihetta käsitteleviä artikkeleita sekä aiheesta aiemmin toteutettuja tutkimuksia. Aiheen ajankohtaisuus teki tutkimuksesta mielekkään, sillä aihetta ei ole tutkittu vielä laajasti etenkin Suomessa. Toisaalta tämä hankaloitti tutkimusta lähdemateriaalin osalta, sillä oikeuskirjallisuutta tai ennakkotapauksia ei ole merkittävästi. Tästä johtuen lähdeaineistona on käytetty myös kansainvälisiä lähteitä ja aiheesta kirjoitettuja artikkeleita. Lähdemateriaalihaasteiden vuoksi oli tärkeää jatkaa tutkimusta itse monitapaustutkimuksen ja etenkin haastattelututkimuksen menetelmin.

2.2 Monitapaustutkimus

Monitapaustutkimus eli *multiple case study* on tutkimusstrategia, jonka pyrkimyksenä on tapaustutkimuksen tavoin tuottaa yksityiskohtaista tietoa tutkittavasta tapauksesta (Kananen 2013, 111–112). Koska tutkittavia tapauksia on useampi, on menetelmän avulla mahdollista ymmärtää tutkittavaa kohdetta kokonaisvaltaisemmin kuin perinteisessä tapaustutkimuksessa (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 52–53). Monitapaustutkimus valittiin työn tutkimusstrategiaksi, jotta voitiin havainnoida vainoamisrikoksia ja niiden oikeusprosessia aitojen käytännön esimerkkien kautta. Monitapaustutkimuksen esimerkkitapauksiksi valittiin tosielämän vainoamistapauksia, joita kuvattiin tuomioistuinten antamien lainvoimaisten ratkaisujen pohjalta. Esimerkkitapausten tuomioista muodostettiin tiivistelmät, joiden tarkoituksena oli havainnollistaa vainoamisrikosten ominaispiirteitä, oikeusprosessin kulkua ja rangaistusseuraamukseen vaikuttaneita seikkoja.

Esimerkkitapauksiksi valittiin profiililtaan ja rangaistusseuraamuksiltaan toisistaan eroavia tapauksia, jotta saatiin tuotua esiin vainoamistapausten yhtenevien seikkojen ohella myös niiden monimuotoisuutta. Esimerkkitapauksista käy ilmi kyseisen tapausten asianosaiset, asianomistajan ja vastaajan välinen suhde, asianosaisten näkemys tapahtumista, vainoamisen tekoaika, muut samassa tuomioistuinkäsittelyssä käsitellyt syytteet, tuomio perusteluineen sekä rangaistusseuraamukset. Esimerkkitapauksissa ei ole paneuduttu syvällisemmin saman tuomioistuinkäsittelyn mahdollisiin muihin syytteisiin tai rahallisiin korvausvaatimuksiin, sillä tarkoituksena oli saada näkemystä nimenomaisesti vainoamistapausten pääkäsittelyn kulusta ja ominaispiirteistä.

2.3 Haastattelututkimus

Kvalitatiivisessa tutkimusotteessa aineisto on pääasiassa tekstimuotoista, oli se sitten ennalta olemassa olevaa materiaalia tai tutkijan haastattelu- ja havainnointimenetelmin hankkimaa aineistoa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija voi hankkia lähdeaineistoa esimerkiksi haastatteleamalla oikeudellisia tahoja tai havainnoimalla viranomaisasiakirjoja. (Keinänen & Väättänen 2015, 12.) Yhdeksi tutkimusstrategiaksi valittiin haastattelututkimus, jotta saatiin kerättyä kokemusperäistä tietoa vainoamisrikoksista. Koska työn tuloksena tuotettiin perehdytysmateriaalia Rikosuhripäivystyksen työntekijöille ja vapaaehtoisille, jotka työskentelevät vainoamisen uhrien kanssa, oli käytännön tietouden kerääminen ensisijaisen tärkeää. Haastateltaviksi haluttiin viranomais-tahoja, jotka vaikuttavat eri vaiheissa oikeusprosessin. Haastattelukysymykset löytyvät haastattelupohjista tämän opinnäytetyön liitteistä. Haastateltavat valikoituivat sen perusteella, että he olivat työskennelleet vainoamisrikosten tai lähestymiskieltoasioi-den parissa ja heillä oli aitoa mielenkiintoa aihetta kohtaan. Haastateltaville annettiin mahdollisuus antaa tiedonanto nimettömänä niin valitessaan. Haastateltaviksi valikoituivat seuraavat tahot: vanhempi rikoskonstaapeli Anne Laurila Sisä-Suomen poliisilaitokselta, nimettömänä (*jäljempänä NN*) haastattelun antanut kihlakunnansyyttäjä Sisä-Suomen Syyttäjänvirastosta, käräjätuomari Antti Tapanila Pirkanmaan käräjäoikeudesta sekä käräjätuomari Hanna Tammiaho Pirkanmaan käräjäoikeudesta.

3 VAINOAMINEN ILMIÖNÄ

3.1 Suomessa ja maailmalla

Vainoamisen kriminalisointia aiemmin rikoslakiin lukeutuivat rangaistussäännökset muun muassa laitonta uhkausta, salakuuntelua, salakatselua ja pakottamista vastaan. Edellä mainitut rangaistussäännökset antoivat tietyssä määrin suojaa vainoamiseen kaltaista menettelyä vastaan (HE 19/2019, 3). Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (CETS 210) kuitenkin edellytti EU:n jäsenmaita toteuttamaan tarvittavat lainsäädäntötoimet varmistaakseen, että toiseen kohdistuva *toistuva ja tahallinen* uhkaava häiriökäyttäytyminen, joka saa uhrin *pelkäämään* turvallisuutensa puolesta, kriminalisoitaisiin. Tarvittavat lainsäädäntötoimet toteutettiin, kun rikoslakiin lisättiin vainoamisen kieltävä rangaistussäännös vuoden 2014 alusta. Lakimuutoksen voimaantulon jälkeen vainoamisesta on jätetty poliisille keskimäärin 700 ilmoitusta vuosittain (Poliisin tulostietojärjestelmä henkilökohtainen tiedonanto 20.4.2019; Taulukko 1). Lain valmisteluvaiheessa odotuksena oli, että poliisille tehtäisiin vuosittain keskimäärin 200 – 300 ilmoitusta vainoamisesta. Poliisille tehtyjen ilmoitusten todellinen määrä yllätti myös lainvalmistelussa osana olleet viranomaiset. (Aalto 2016; Poliisin tulostietojärjestelmä henkilökohtainen tiedonanto 20.4.2019.)

Taulukko 1. Poliisille ilmoitetut tapaukset vuosina 2014–2019 (Poliisin tulostietojärjestelmä henkilökohtainen tiedonanto 20.4.2019).

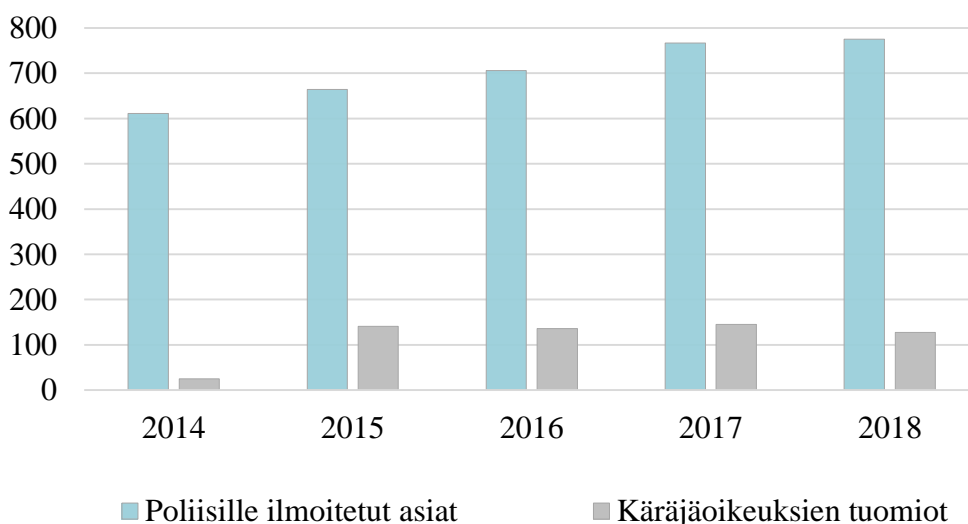
Rikosnimike	2014	2015	2016	2017	2018
Vainoaminen	611	664	706	767	775
Lähestymiskiellon rikkominen	1 066	983	1 074	954	794
Laiton uhkaus	8 644	8 473	9 125	9 041	9 186
Viestintärauhan rikkominen	1 142	1 282	1 248	1 870	1 620
Salakatselu	152	176	294	255	281
Salakuuntelu	16	23	21	20	20
Kotirauhan rikkominen	3 792	3 266	3 179	3 112	3 140

Taulukko 2. Käräjäoikeuksien ratkaisut vuosina 2014–2018 (Oikeusministeriö henkilökohtainen tiedonanto 6.5.2019).

Rikosnimike	2014	2015	2016	2017	2018
Vainoaminen	25	141	136	145	127
Lähestymiskiellon rikkominen	260	215	201	176	173
Laiton uhkaus	848	767	672	694	704
Viestintärauhan rikkominen	15	44	47	44	49
Salakatselu	13	10	16	46	11
Salakuuntelu	1	1	2	-	1
Kotirauhan rikkominen	183	146	105	87	102

Vaikka vainoamistapauksia ilmoitetaan poliisille keskimäärin 700 kappaletta vuosittain, annetaan käräjäoikeuksien tuomioita vainoamisrikoksista merkittävästi vähemmän (Kuvio 1; Taulukko 2). Oikeusministeriön mukaan vainoamistapauksia ratkaistaan käräjäoikeuksissa vuosittain keskimäärin 135 kappaletta (Oikeusministeriö henkilökohtainen tiedonanto 6.5.2019). Syitä siihen, miksi käräjäoikeuksien antamien ratkaisujen määrä on merkittävästi pienempi kuin poliisille ilmoitettujen tapausten, on monia. Syynä voi olla esimerkiksi jokin seuraavista: poliisi rajoittaa tai päättää asian esitutinnan, asian rikosnimike vaihtuu toiseksi tai syyttäjä tekee asiassa syyttämättä jättämispäätöksen. Vainoamisrikosten oikeusprosessia käsitellään luvussa viisi.

Kuvio 1. Vainoaminen Suomessa (Oikeusministeriö henkilökohtainen tiedonanto 6.5.2019; Poliisin tulostietojärjestelmä henkilökohtainen tiedonanto 20.4.2019).

Maailmanlaajuisesti tarkastellen vainoaminen kriminalisoitiin ensimmäisen kerran vuonna 1990 Yhdysvalloissa, Kalifornian osavaltiossa. Vainon kriminalisointiin vaikutti Kaliforniassa vuonna 1989 tapahtunut laajalti julkisuutta saanut filmitähden murha, jota edelsi vainoamisen kaltainen menettely pakkomielteisen fanin toimesta. Vainoamisen kriminalisoinnin toteutumiseen vaikutti niin ikään neljä Kaliforniassa tapahtunutta tapausta, joissa naiset saivat surmansa heitä vainonneiden miesten toimesta, väliaikaisista lähestymiskielloista huolimatta (Washington Post 1992). Sittemmin vainoaminen on kriminalisoitu kaikkien Yhdysvaltojen osavaltioiden lisäksi Uudessa-Seelannissa, Australiassa sekä lukuisissa Euroopan maissa. Lähes kaikissa niistä maista, joissa vaino on kriminalisoitu, on myös lähestymiskielloa koskeva lainsäädäntö, jonka katsotaankin olevan vahvasti yhteydessä vainoamisen ennaltaehkäisyyn (Häkkänen 2018, 754–755).

Vainoaminen on ajankohtainen ja kasvussa oleva ilmiö, jonka vuoksi sen kriminalisoinnin tila maailmalla elää jatkuvasti. Vainoamisen kieltävistä lainsäädännöistä ja rangaistussäännöksistä käytetään kansainvälisesti termiä *anti-stalking laws*. On monia maita, joissa nimenomaisesti vainoaminen on kriminalisoitu. On myös maita, joissa ei ole suoranaisesti *vainoamista* kieltävää rangaistussäännöstä, vaan vainoamiskäyttämistä vastaan tarjoaa suojaa jokin muu lainsäädäntö. Vainoaminen on kriminalisoitu Suomen lisäksi ainakin seuraavissa maissa (Stalking Risk Profile 2019): Afganistan, Alankomaat, Australia, Bahama saaret, Bangladesh, Belgia, Bermuda, Botswana, Cayman saaret, Etelä-Afrikka, Filippiinit, Irlanti, Israel, Italia, Japani, Kanada, Luxemburg, Malta, Mongolia, Norja, Puola, Ruotsi, Saksa, Skotlanti, Singapore, Tšekin tasavalta, Tanska, Uusi-Seelanti, Yhdysvallat ja Yhdistyneet kuningaskunnat.

3.2 Ominaispiirteet

Vainoamisen rikostunnusmerkistössä on maailmanlaajuisesti maakohtaisia eroja, mutta vainoamisrikosten ominaispiirteet kuvaillaan kuitenkin maailmanlaajuisesti hyvin yhtenevästi. Vainoaminen nähdään henkilöön kohdistuvana häiritsevänä käyttäytymisenä, joka aiheuttaa kohteessaan pelkoa. Vainoajille tyypillisiä tekoja maailmanlaajuisesti ovat muun muassa oikeudettomat ja toistuvat yhteydenotot, ilmestyminen uhrin kodin tai työpaikan lähistölle, viestien ja lahjojen toimittaminen uhrille, uhrin

seuraaminen ja tarkkailu apuvälineiden avulla sekä nykypäivänä myös uhrin häiritseminen sosiaalisessa mediassa. (Stalking awareness 2019.) Kansainvälisten tutkimusten mukaan kaksi kolmesta vainoajasta suorittaa vainoamiseen lukeutuvia tekoja vähintään kerran viikossa (Centers for Disease Control and Prevention 2014). Vainoajista lähes 80 % käyttää tutkimusten mukaan useampaa kuin yhtä tekotapaa ja keskimäärin 20 % käyttää jotakin asetta uhataksaan tai vahingoittaakseen uhriaan. Vainoamisen tekotavat ja tekojen tiheys eskaloituvat nopeammin ja intensiivisemmäksi silloin, kun vainoaja on uhrille läheinen, esimerkiksi entinen puoliso. (Stalking awareness 2019.)

Vainoamisrikosten ominaispiirteet ja toistuvat elementit olivat yksi toteutettujen henkilöhaastattelujen teemoista. Tiedustellessa vainoamistapausten toistuvia elementtejä, olivat poliisi ja syyttäjä yksimielisiä – vainoaminen saa hyvin usein alkunsa suhteen päättymisestä (Kihlakunnansyyttäjä NN henkilökohtainen tiedonanto 21.5.2019; Laurila henkilökohtainen tiedonanto 10.7.2019). Lähes poikkeuksetta vainoamistapauksissa toistuvana elementtinä esiintyy uhrin piinaaminen kaikissa mahdollisissa sosiaalisen median kanavissa, puhelimitse, tekstiviestein, sähköpostitse sekä fyysisesti seuraamalla. Uhri pyrkii usein estämään tekijän yhteydenotot asettamalla tämän puhelinnumerolle ja sosiaalisen median profiileille estot. Tämä johtaa monesti siihen, että tekijä alkaa pommittaa uhrin läheisiä ja sukulaisia yhteydenotoilla. Tekijä kohdistaa yhteydenottonsa monesti myös uhrin työpaikkaan tai oppilaitokseen. (Laurila henkilökohtainen tiedonanto 10.7.2019.)

Henkilöhaastattelujen perusteella voidaan katsoa, että vainoamistapauksissa täyttyy usein lähes jokainen tunnusmerkistön mukainen tekotapa: seuraaminen, tarkkaileminen, yhteyden ottaminen ja muu näihin rinnastettava tapa. Suurimmassa osassa tapauksia täyttynee myös tekotavoista ensimmäiseksi listattu uhkaaminen, joka toteutuu usein oikeudettomien yhteydenottojen uhkaavana sisältönä tai suusanallisesti. Tilanne konkretisoituu uhrille usein vasta siinä vaiheessa, kun tekijä alkaa esittää uhkauksia (Laurila henkilökohtainen tiedonanto 10.7.2019). Poliisin mukaan suhteen päättymisen aiheuttama katkeruus, mustasukkaisuus, jätetyksi tuleminen ja tekijän mielenterveysongelmat ovat toistuvia teemoja vainoamistapauksissa (Laurila henkilökohtainen tiedonanto 10.7.2019). Syyttäjä jakaa poliisin näkemyksen ja lisää tekijän olevan usein

uhrin entinen puoliso, joka ei ole päässyt erosta yli ja jonka elämäntehtäväksi on muodostunut entisen puolison piinaaminen (Kihlakunnansyyttäjä NN henkilökohtainen tiedonanto 21.5.2019).

Vainoamisrikoksissa ja niiden rikostunnusmerkistössä eräänä merkittävänä tekijänä pidetään tekoaikaa, eli vainoamisen kestoa. Tämä on merkittävää siksi, että rikostunnusmerkistön mukaan menettelyn tulee olla *toistuvaa*. Kansainvälisten tutkimusten mukaan vainoaminen kestää keskimäärin 22 kuukautta, mutta tekoaika voi kuitenkin vaihdella suurestikin (Spitzberg 2002, 265). Vainoamistapauksissa voidaan nähdä selvästi kahdenlaisia tapauksia: lyhyt- ja pitkäkestoisia. Eri kestoisten vainoamistapausten tekijöissä ja tekotavoissa on tyypillisiä eroja. Lyhytkestoisissa vainoamistapauksissa tekijä on usein uhrille tuntematon tai etäisesti tuttu, vainoaminen hyvin intensiivistä, tekotapana lähinnä yhteydenotot ja tekoaikana enintään muutaman viikon kestoajanjakso. Pitkäkestoisissa vainoamistapauksissa vainoaja on usein uhrin läheinen, kuten esimerkiksi entinen puoliso. Pitkäkestoisissa vainoamistapauksissa tekotapoina esiintyy usein yhteydenottojen lisäksi ainakin tarkkailua ja seuraamista, usein myös uhkaamista. Tekoaika pitkäkestoisissa tapauksissa voi olla mitä tahansa kahdesta viikosta vuosiin, vaihteluväli on erittäin laaja. (Purcell, Pathé & Mullen 2004.) Vainoamisrikoksen tekoajalla on usein hyvin suuri merkitys siihen, katsotaanko vainoamisen rikostunnusmerkistö täyttyneeksi oikeusprosessin aikana. (Kihlakunnansyyttäjä henkilökohtainen tiedonanto 21.5.2019).

3.3 Tunnistettavuus

Työn toimeksiantajan mukaan vainoamisen tunnistaminen selkeänä kokonaisuutena on haastavaa niin vainoamisen uhreille, kuin myös heidän kanssaan työskenteleville ammattilaisille. Vainoamisen uhri ei välttämättä tiedosta lainkaan joutuneensa rikoksen uhriksi. (Westman henkilökohtainen tiedonanto 31.5.2018.) Vainoamisrikokset ovat luonteeltaan uhriuttavia, jonka johdosta niiden tunnistettavuuteen vaikuttaa usein se, että tekijä on monesti uhrille läheinen, kuten esimerkiksi entinen puoliso. Tästä johtuen vastuun vainoamisen tekotapatunnusmerkistöön lukeutuvista tapahtumista saatetaan nähdä jakautuvan molempien osapuolten harteille, jonka kautta tekoja yritetään oikeuttaa. Myös uhri saattaa nähdä olevansa osasyllinen tapahtumiin, jonka

vuoksi ei välttämättä ymmärrä olevansa rikoksen uhri. Mikäli vainoajana on entinen puoliso, saatetaan eron jälkeinen vaino usein ulkopuolisten silmissä mieltää tavanomaiseksi eron jälkeiseksi riidaksi ja mustasukkaisuudeksi. (Näre 2008, 194–195.)

Vainoamisen tunnistettavuus oli yksi opinnäytetyötä varten toteutettujen henkilöhaastattelujen teemoista. Poliisi oli yhtä mieltä siitä, että vainoaminen on haastava rikos *tunnistaa* ja usein myös haastava sekä työläs *tutkia*. Poliisin mukaan vainoaminen tunnustetaan nykyään suhteellisen hyvin poliisien keskuudessa. Enää vainoamista ei nähdä vain fyysisenä seuraamisena, vaan ymmärretään sen *monimuotoisuus* ja koostuminen useista erillisistä osateoista. (Laurila henkilökohtainen tiedonanto 10.7.2019.) Vainoamismenettelyn on rikostunnusmerkistönsä mukaisesti *oltava omiaan aiheuttamaan* uhrissa *pelkoa tai ahdistusta*, joka on poliisin mukaan monesti haasteena rikoksen tunnistamisessa ja toteamisessa. Uhri voi kokea pelottavaksi ja ahdistavaksi asiat, jotka eivät esitutkintaviranomaisen silmin ole sellaisia. Koska pelko ja ahdistus ovat *subjektiivisia* kokemuksia, tutkija ei voi tehdä tulkintoja omien näkemystensä mukaan, vaan tilannetta tulee tulkita asianomistajan eli uhrin tunteiden perusteella. Tästä johdun on ensisijaisen tärkeää, että tutkija osaa kysyä uhrilta tarkasti kaikki mahdollisesti vainoamiseen lukeutuvat teot, kuten tekijän yhteydenotot sisältöineen, sekä kirjata ne tarkasti ylös uhrin kertomalla tavalla. Tämä on poliisin mukaan aikaa vievää ja työlästä. Riskinä on, että jos tutkija oikaisee tässä kohtaa esitutkintaa, voi näyttö vainoamisesta jäädä liian vähäiseksi. (Laurila henkilökohtainen tiedonanto 10.7.2019.)

Vainoamisen tunnistettavuudessa haasteita aiheuttaa muun muassa se, ettei vainottu välttämättä itsekään ymmärrä kyseessä olevan rikos. Vainoamisen uhri on poliisiin yhteydessä usein ainoastaan sen vuoksi, että haluaa vainoamiseksi lukeutuvan menettelyn päättyvän ja hakee siihen apua. Ei siksi, että olisi tekemässä rikosilmoitusta vainoamisesta. (Laurila henkilökohtainen tiedonanto 10.7.2019.) Haasteita tunnistettavuudessa aiheuttaa niin ikään nykyteknologian tarjoamat uudet, alati kehittyvät, teko- tavat. Digitalisaation myötä lukuisat erilaiset sosiaalisen median sivustot ja applikaatiot mahdollistavat vainoamisen siten, ettei uhri ymmärrä välttämättä pitkänkään ajan kuluessa olevansa rikoksen uhri. Toisten arjen seuraaminen ja pikaviestittely ovat arkipäivää sosiaalisen median maailmassa. Tilanne konkretisoituu poliisin mukaan uhrille usein vasta, kun vainoaja alkaa esittää uhkauksia tai ehtoja uhrilleen. (Laurila henkilökohtainen tiedonanto 10.7.2019.)

Syyttäjän näkökulmasta vainoamisen tunnistaminen on syyttäjien keskuudessa hyvällä pohjalla ja haasteet vainoamissyytteiden ajamisessa ovat muualla. Ongelmana on usein se, että vainoamisen rikostunnusmerkistön täyttävä kokonaisuus koostuu useista eri tekemuodoista, joista on usein tehty poliisille erillisiä rikosilmoituksia, eri ajankohtina. Tämä johtaa siihen, että poliisi suorittaa erillisen esitutkinnan kustakin rikosilmoituksesta ja näin ollen tapaukset siirtyvät myös syyteharkintaan ja tuomioistuinkäsittelyyn erillisinä tapauksina. (Kihlakunnansyyttäjä NN henkilökohtainen tiedonanto 21.5.2019.) Kukin osateko voi täyttää useinkin eri rikoksen tunnusmerkistön ja osatekojen summa, kokonaisuus, voi täyttää vainoamisen tunnusmerkistön. Tämä luo haasteita kokonaisuuden hahmottamiseen ja syyteharkintaan. Koska vainoamisen rikostunnusmerkistön täytyminen vaatii yleensä pitkäköö tekoaikaa, voi usein käydä niin, että siinä vaiheessa, kun vainoamisrikos etenee syyteharkinnasta oikeudenkäyntiin, on jokin kokonaisuuteen lukeutuvista osateoista jo käsitelty erillisessä oikeudenkäynnissä. Tällöin osatekojen aiempi tuomioistuinkäsittely estää niiden käsittelyn oikeudessa uudelleen, osana vainoamista. (Kihlakunnansyyttäjä NN henkilökohtainen tiedonanto 21.5.2019.) Tämä johtuu niin sanotusta *res judicata*sta, oikeusvoimavaikutuksesta, jonka mukaan asiaa josta on annettu lainvoimainen tuomio, ei voida saattaa uudelleen tuomioistuimen käsiteltäväksi (Linna 2019, 205).

Vainoamisen uhrit eivät usein tiedosta joutuneensa rikoksen uhriksi. Tutkimuksen perusteella voidaan katsoa yhdeksi syyksi lukeutuvan sen, että vainoamisen rikostunnusmerkistö on vähemmän tunnettu ja tulkinnanvarainen, verrattuna yleisimpiin rikoksiin. Vainoamisen rikostunnusmerkistöön lukeutuu runsaasti erilaisia tekotapoja ja edellytyksiä, verrattuna monen muun rikoksen tunnusmerkistöön. Tutkimustuloksista kävi ilmi, ettei kyse ole niinkään siitä, etteivät viranomaiset tunnistaisi vainoamista, vaan enneminkin vainoamisrikosten tunnusmerkistön edellyttämän kokonaisuuden monimuotoisuudesta. Suomen rikoslakiin suoraan kirjoitetut rangaistussäännökset ovat normaalisti rikostunnusmerkistöltään melko *suoria* ja yksiselitteisiä. Kansainvälisiin sopimuksiin pohjautuvat rangaistussäännökset ovat usein rikostunnusmerkistöltään hyvin yleisluonteisia. (Tapanila henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2019.) Koska vainoamisen kriminalisointi pohjautuu Euroopan neuvoston yleissopimuksen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta, selittää tämä sen, miksi vainoamisen rikostunnusmerkistö saatetaan kokea hankalasti tulkittavaksi ja

yleisluonteiseksi. Rikostunnusmerkistö on melko avoin, josta johtuen rikosta voi toteuttaa hyvin monin eri tavoin, mikä saattaa tehdä sen tunnistamisesta ja tutkimisesta haastavaa (Tammiaho henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2019).

4 RIKOSTUNNUSMERKISTÖ

Ennen vainoamisen kriminalisointia, vastaavan kaltainen häiritsevää ja uhkaava menettely arvioitiin rikoslakiin perustuen yhtenäisen kokonaisuuden sijasta moniksi toisistaan erillisiksi rikoksiksi. Vainoamisrikoksen kokonaisuuteen sisältyykin usein yksittäisinä tekoina muiden rikosnimikkeiden tunnusmerkistön täyttäviä tekoja, kuten kotirauhan rikkominen, salakatselu, salakuuntelu, kunnianloukkaus, laitton uhkaus ja pakottaminen. Edellä mainituista rikoksista osa, tai jopa kaikki, voivat kuitenkin sisältyä vainoamisrikoksen kokonaisuuteen. (HE 19/2013, 3; LaVM 11/2013, 5, 8.) Tämä saattaa olla osasyynä siihen, miksi vainoamisen tunnistaminen kokonaisuutena voi olla haastavaa.

Vainoamisen kriminalisointi pohjautuu kansallisiin tarpeisiin sekä kansainvälisiin velvoitteisiin. Suomi allekirjoitti Euroopan neuvoston yleissopimuksen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta vuonna 2011. Yleissopimuksessa edellytettiin, että sopimuspuolet toteuttaisivat tarvittavat lainsäädäntötoimenpiteet varmistaakseen, että toiseen henkilöön kohdistuva *tahallinen ja toistuva uhkaava käytös*, joka saa henkilön pelkäämään turvallisuutensa vaarantumisen puolesta, kriminalisoidaan. (CETS 210, 13, 21.) Vaikka kriminalisointi pohjautuu edellä mainittuun yleissopimukseen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta, on rikoslaki kokonaisuudessaan sukupuolineutraali sekä tekijän, että uhrin määrittelyssä. (HE 19/2013, 3–5.) Rikoslain (jäljempänä RL) mukaan vainoamisen kieltävän rangaistussäännöksen mukaan vainoamiseen syyllistyy se, joka toistuvasti *uhkaa*, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muulla näihin rinnastettavalla tavalla vainoaa toista niin, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta (RL 25 luku 7 a §.) Tässä luvussa käsittelemme sitä, mitä rangaistussäännöksessä tekotavoiksi määritellyt teot merkitsevät käytännössä.

4.1 Uhkaaminen

Uhkaaminen on vainoamisen rikostunnusmerkistössä ensimmäinen tekotapatunnusmerkki. Uhkaamisella tarkoitetaan toimintaa, jossa henkilö tekee toiselle tiettäväksi, että jokin tälle epämieluisa asia voi tapahtua ja että tämän asian tapahtuminen on asian esittäjän vallassa tai hänestä jollain tavoin riippuvainen. Suoranaisen sanallisen uhkauksen lisäksi kyse voi olla menettelystä, joka sisältää selkeästi uhan. (HE 19/2013, 50; LaVM 11/2013, 5.) Uhkaaminen saattaa usein sisältää uhrille kohdistetun vaatimuksen toimia tietyllä tavalla, mutta tämä ei ole tekotapatunnusmerkistön toteutumisen kannalta välttämätön edellytys.

Tyypillisesti uhkaaminen nähdään suoraan henkilön henkeen tai terveyteen kohdistuvana uhkana, mutta myös tämän läheisiin tai omaisuuteen kohdistuva uhka voi merkitä tekotapatunnusmerkistön mukaista uhkaamista. Uhkaamisen tulee kohdistua vainoamisen kohteeseen, eli uhriin. Uhriin kohdistettu uhka voi kuitenkin sisältää myös kolmanteen osapuoleen kohdistuvan uhan. Tyypillisesti tämä ilmenee siten, että esimerkiksi uhrin lapsia, lemmikkieläimiä tai omaisuutta uhataan vahingoittaa. Vainoamisen tunnusmerkistössä uhkaamisen toistuvuus on olennaista ja lisää teon vakavuutta. Tekojen toistuvuus on vainoamisrikoksissa merkittävää kokonaisuutta arvioidessa. (HE 19/2013, 50–55; LaVM 11/2013, 5, 8.)

Euroopan neuvoston yleissopimus, josta vainoamisen kriminalisointi Suomessa on saanut alkunsa, edellytti kriminalisoimaan *toistuvan* ja *tahallisen* uhkaavan käyttäytymisen, joka saa henkilön pelkäämään turvallisuutensa puolesta (CETS 210, 13, 21). Tämän vuoksi on tärkeää ymmärtää ero vainoamisen rikostunnusmerkistöön lukeutuvan uhkaamisen ja rikoslakiin niin ikään lukeutuvan laittoman uhkauksen välillä. Laittoman uhkauksen kieltävä rangaistussäännös lukeutui rikoslakiin jo ennen vainoamisen kriminalisointia. Rangaistussäännöksen mukaan laittomasta uhkauksesta on tuomittava se, joka nostaa aseensa toista vastaan tai muulla tavoin *uhkaa toista rikoksella* sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vaarassa (RL 25 luku 7 §). Laittoman uhkauksen tunnusmerkistössä edellytetään, että toista uhataan teolla, joka on rikoslaisissa rangaistavaksi säädetty, eli rikoksella. Laittoman uhkauksen kohdalla onkin usein kyse yksittäisestä tapauksesta, jossa henkilö nostaa aseensa toista vastaan tai

muulla tavoin uhkaa tätä rikoksella. (Laki rikoslain muuttamisesta 879/2013 25 luku 7a §; RL 25 luku 7 §.) Vainoamisen tekotapatunnusmerkistöön lukeutuva uhkaaminen ei edellytä rikoksella uhkaamista, vaan kyseessä voi olla mikä tahansa uhriin kohdistuva toistuva uhkaaminen, joka on omiaan aiheuttamaan uhatussa pelkoa tai ahdistusta. (Laki rikoslain muuttamisesta 25 luku 7a §.)

4.2 Seuraaminen ja tarkkaileminen

Tekotapatunnusmerkistössä toisena tekotapana mainitaan *seuraaminen*, joka tarkoittaa fyysistä seuraamista. Seuraaminen tarkoittaa uhrin seuraamista esimerkiksi niin, että tekijä liikkuu uhrin perässä jalan tai kulkuvälineellä. Seuraamisessa ei edellytetä, että tekijä pyrkisi kommunikoimaan uhrin kanssa. Tarkkaa vähimmäis- tai enimmäisetäisyyttä seuraamiselle ei ole ennalta lainsäädännössä määritetty. (HE 19/2013, 50–51; LaVM 11/2013, 5, 8.) Tunnusmerkistön soveltamisessa ei edellytetä, että uhri olisi tietoinen siitä, että tekijä seuraa tätä. Tyypillisesti vainoamistapauksissa tekijän tarkoituksena tosin on, että uhri havaitsee seuraamisen. (HE 19/2013, 7, 50.)

Seuraamiseksi voidaan selvän fyysisen seuraamisen ohella luokitella myös teko, jossa tekijä hakeutuu tarkoituksella uhrin kodin tai työpaikan läheisyyteen tai ajaa niiden ohi. Tunnusmerkin soveltaminen edellä kuvatun kaltaiseen tilanteeseen edellyttää, että teon motiivina on uhrin läsnäolo kotonaan tai työpaikallaan, eli nimenomaisesti uhrin seuraaminen. (HE 19/2013, 50; LaVM 11/2013, 5; RL 25 luku 7 §.) Toisinaan voi olla vaikea erottaa ja etenkin todistaa, mikä kohtaaminen tapahtuu sattumalta ja mikä suunnitellusti. Tekotapatunnusmerkistön mukaiseksi seuraamiseksi ei lasketa tapahtumaa, jossa tekijä ja uhri kohtaavat sattumalta (HE 19/2013, 50).

Uhkaamisen ja seuraamisen jälkeen vainoamisen tekotapatunnusmerkistössä mainitaan *tarkkaileminen*, joka mielletään tyypillisesti toisen henkilön havainnoimiseksi. Tarkkaileminen tarkoittaa, että tekijä tekee toisesta havaintoja tietoisesti. (HE 19/2013, 50; LaVM 11/2013, 5, 8.) Tarkkailemisen tapahtumapaikalla ei ole tekotapatunnusmerkistö soveltaessa merkitystä, eli tarkkailu voi tapahtua uhrin kotirauhan piirissä tai sen ulkopuolella. Tarkkaileminen voi tapahtua ilman apuvälineitä, tai niiden

avulla. (HE 19/2013, 51.) Tekijä voi hyödyntää uhria tarkkaillessaan tekniikkaa ja apuvälineitä, kuten esimerkiksi älypuhelinta, kiikareita tai kameraa.

Aiemmassa kappaleessa käsitelty *seuraaminen* kulkee usein käsi kädessä tarkkailemisen kanssa. Tarkkaileminen ja seuraaminen ovatkin tekotavoiltaan melko lähellä toisiaan ja tapahtuvat usein samanaikaisesti. (Matikainen 2015, 37.) Rikoslaista ei löytynyt tarkkailemista ja seuraamista kieltävää rangaistussäännöstä ennen vainoamisen kriminalisointia. Nämä tekotavat aiheuttivatkin hankalia tilanteita aiemmin, sillä mikään rikoslain mukainen tekotapatunnusmerkistö ei soveltunut kyseisiin tekoihin, eikä poliisilla näin ollen ollut toimivaltaa kieltää esimerkiksi kadulla oleilua, jollei tekijä aiheuttanut haittaa tai syyllistynyt rikokseksi luettavaan toimintaan. (Silvennoinen & Tolvanen 2014, 758.)

4.3 Yhteyden ottaminen

Vainoamisen tekotavoista neljäntenä määritellään *yhteyden ottaminen*. *Yhteyden ottamisessa* on kyse tekijän aloitteesta tapahtuvasta uhuriin suuntautuvasta kommunikaatiosta (HE 19/2013, 51). Käytännössä tämä ilmenee siten, että tekijä ottaa yhteyttä uhuriin jollakin tapaa. Teknologian kehittymisen myötä myös yhteydenottotavat ovat lisääntyneet. Yhteyttä voi ottaa esimerkiksi puhelimitse, tekstiviestein, sähköpostitse, pikaviestinsovellusten kautta tai esimerkiksi lähettämällä viestejä sosiaalisen median alustoilla. Kyse on yhteydenotosta aina, kun tekijä pääsee jollain tapaa puheisiin uhrin kanssa (HE 19/2013, 51).

Tekotapatunnusmerkistön mukainen yhteyden ottaminen ei kuitenkaan edellytä, että tekijä olisi suorassa puheyhteydessä uhrin kanssa. Yhteyden ottaminen voi tapahtua myös esimerkiksi kolmannen osapuolen kautta. Tämä voi ilmentyä esimerkiksi siten, että tekijä jättää uhrille osoitetun viestin jollekin toiselle henkilölle. Kuvatun kaltainen menettely täyttää yhteyden ottamisen tunnuspiirteet myös siinä tapauksessa, ettei uhri vastaisi hänelle jätettyyn viestiin. Toiminta katsotaan yhteyden ottamiseksi myös siinä tapauksessa, kun uhrille jätettävä viesti on sellainen, johon uhria ei edes pyydetä vas-

taamaan. (HE 19/2013, 51.) Esimerkkinä tällaisesta yhteydenotosta voisi mainita esimerkiksi soittopyynnön, mutta yhtä hyvin esimerkiksi kirjeen tai tekstiviestin, joissa ei pyydetä uhrin vastausta viestiin. (HE 19/2013, 51.)

Toisaalta tekijä voi toteuttaa yhteyden ottamisen myös välikäden kautta esimerkiksi siten, että tekijä pyytää kolmatta henkilöä välittämään viestin uhrille. Mikäli viestin välittäjänä toimiva kolmas henkilö on tietoinen tekijän toiminnasta ja sen luonteesta, saattaa myös hän joutua vastuuseen teostaan rikoksen osallisena. (HE 19/2013, 51.) Yhteyden ottamiseksi lasketaan myös teko, jossa tekijä lähettäisi uhrille tarkoitetun viestin suuremman yleisön saatavilla olevalle keskustelupalstalle, esimerkiksi sosiaalisen median sivustoilla. Myös tekijän uhrille suuntaamat huomionosoitukset, kuten lahjojen lähettäminen, voidaan katsoa tunnusmerkit tekotapatunnusmerkistön mukaiseksi yhteyden ottamiseksi. (HE 19/2013, 51; Matikainen 2015, 40.)

4.4 Näihin rinnastettava tapa

Edellä käsiteltyjen tekotapojen lisäksi vainoamisen tekotapatunnusmerkistössä on määriteltynä myös *muu näihin rinnastettava tapa*. Tällä tarkoitetaan muuta määritelyihin tekotapoihin rinnastettavaa tekoa, jolla sama teko voidaan toteuttaa. Oleellista on, että teko on rinnastettavissa lainkohdassa mainittuihin tekotapoihin. (CETS 210, 13, 21; HE 19/2013, 51–52.) Muu näihin rinnastettava tapa onkin oleellinen osa vainoamisen rikostunnusmerkistöä, sillä vainoamisrikosten teot ja tekotavat voivat olla hyvin monen tyyppisiä ja keskenään erilaisia. Lisäksi alati kehittyvän teknologian ja digitalisaation myötä kehittyvät uusia tekotapoja, joilla lainkohdassa mainitut teot mahdollisesti voidaan toteuttaa. (HE 19/2013, 51–52.) Muu vainoamisen tekotapatunnusmerkistössä mainittuihin tekotapoihin rinnastettava toiminta voi ilmentyä esimerkiksi seuraavina tekoina (Council of Europe Explanatory report 2011, 32):

- Uhrin omaisuuden vandalisoimisena
- Uhrin lemmikkieläinten uhkaamisena
- Henkilökohtaisten esineiden jättämisenä (*esimerkiksi uhrin kodin alueelle*)
- Sosiaalisen median profiilien perustamisena uhrin nimissä
- Arkaluonteisten valokuvien julkaisemisena sosiaalisessa mediassa
- Valheellisen ja uhrille haitallisen tiedon levittämisenä

4.5 Oikeudettomuus

Vainoamisen tekotapatunnusmerkistön mukaisissa teoissa oleellista on, että ne tapahtuvat *oikeudettomasti* eli vasten uhrin tahtoa (LaVM 11/2013 2, 9). Tekojen oikeudettomuudella ei välttämättä tarkoiteta sitä, että tekijällä olisi nimenomaisesti tarkoituksena pelotella tai vainota uhria. Vainoamiselle tyypillistä menettelyähän voi monesti esiintyä varsin päinvastaisten motiivien innoittamana, esimerkiksi yksipuolisen rakkauden myötä. Menettely on tietoista ja tahallista, jos tekijä jatkaa sitä tietäen, että se on uhrille vastentahtoista. Tämä pätee myös siinä tapauksessa, että tekijä kokisi oman menettelynsä positiiviseksi ja hyvántahtoiseksi. Mikäli vainoamisen tunnusmerkistön täyttyminen edellyttäisi konkreettista motiivia vainota, jäisi moni tekotapa sen ulkopuolelle. (Matikainen 2015, 55.) Joidenkin tekojen kohdalla oikeudettomuus voi olla selvempää ja helpommin toteen näytettävissä, kun toisten. Esimerkiksi uhkaamisen kohdalla lienee selvää, että se on uhrille vastentahtoista. Sen sijaan sosiaalisesti tavanomaisisten arkielämän tekojen, kuten esimerkiksi puhelinyhteydenottojen kohdalla tämä ei aina ole selvää. Ensimmäistä sosiaalisesti tavanomaista tekoa ei välttämättä voidakaan aina katsoa oikeudettomaksi. (HE 19/2013, 51.)

Mikäli uhri tekee yhteydenoton jälkeen selväksi, että teko on vastentahtoinen, on selvää, että toista tekoa voidaan pitää oikeudettomana. Uhri voi suorasanaisesti kieltää tekijää ottamasta tähän yhteyttä, tai olemaan esimerkiksi seuraamatta tätä. Uhrilla ei kuitenkaan ole kuvatun kaltaista *reagointivollisuutta*, eli tekotapatunnusmerkistön täyttyminen ei *edellytä* sitä, että uhri olisi nimenomaisesti suusanallisesti kieltänyt teot. Tekojen vastentahtoisuus arvioidaan vainoamistapauksen vallitsevien olosuhteiden perusteella. (HE 19/2013, 51.) Vaikkei uhrin ole välttämätöntä suoranaisesti kieltää tekijää, tutkimuksen myötä kävi selväksi, että se saattaa olla vainoamisen tunnusmerkistön täyttymisen ja rikoksen toteen näyttämisen kannalta saattaa *erittäinkin* hyödyllistä. Yhteydenottojen kieltämisen ja niihin vastaamatta jättämisen tärkeys saattaa olla merkittävä seikka oikeusproessin aikana tekojen oikeudettomuutta arvioidessa. (Tammiaho henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2019; Tapanila henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2019.)

4.6 Toistuvuus

Määritettyjen tekotapojen lisäksi vainoamisen tunnusmerkistössä oleellista on menettelyn *toistuvuus* (RL 25 luku 7 §). Toistuvuuden merkitys käy ilmi vainoamisen kriminalisoinnin alulle saaneesta Euroopan neuvoston yleissopimuksesta, jossa määriteltiin kriminalisoitavaksi nimenomaisesti tahallinen ja *toistuva* uhkaava käyttäytyminen, joka saa uhrin pelkäämään turvallisuutensa vaarantumisen puolesta (CETS 210). Rikostunnusmerkistön täyttymisen kannalta on oleellista, ettei kyseessä ole yksittäinen rikollinen teko, vaan nimenomaisesti *toistuvista osateoista koostuva*, uhrin elämänlaatua häiritsevä tila, joka on tai voi muodostua pelottavaksi, ahdistavaksi ja elämää hallitsevaksi (HE 19/2013, 51). Rikostunnusmerkistöön lukeutuvat teot eivät yleensä yksittäisinä aikaansaa kuvatun kaltaista tilaa, sillä osa tekotapatunnusmerkistön mukaisista teoista ovat tavanomaisia sosiaalisessa elämässä. (HE 19/2013, 51.) Tällaisia tekoja voi olla esimerkiksi puhelinsoitto, tekstiviesti, sähköposti tai viesti sosiaalisessa mediassa. Jollei viestin sisältö ole jollain tavalla törkeä tai uhkaava, on viesti yksittäisenä tekona tavanomainen arkielämän tapahtuma. Mikäli viestejä tulee useasti ja jatkuvasti tai esimerkiksi hyvin häiritseviin kellonaikoihin, voidaan menettely katsoa toistuvaksi. Vainoamisrikosten erityisluonteen teot saavatkin vasta ilmentyessään vastentahtoisina, oikeudettomina ja *toistuvina* (HE 19/2013, 51).

Vainoamisen tunnistamista kokonaisuutena hankaloittaa usein se, että osa tekotavaksi kuvatuista teoista ovat tavanomaisessa sosiaalisessa elämässä arkipäiväisiä ja merkityksettömiä. Tämän vuoksi tunnusmerkistössä oleellisena osana onkin määritelmä tekojen toistuvuudesta. (CETS 210; RL 25 luku 7 §.) Tekojen toistuvuutta kuvaa myös vainoamismenettelyn *tekoaika* eli kokonaisuudessaan se ajanjakso, jolloin vainoamismenettelyyn lukeutuvia tekoja on esiintynyt. Tekoajalla on usein hyvinkin suuri merkitys siihen, katsotaanko menettelyn täyttävän vainoamisrikoksen tunnusmerkit oikeusprosessin aikana. Muutaman päivän tai viikon kestoinen intensiivinen häiritsevä menettely ei yleensä riitä, vaan yleensä vaaditaan vähintään muutaman viikon kestoista tekoaikaa, jotta menettely mielletään toistuvaksi. (Kihlakunnansyyttäjä NN henkilökohtainen tiedonanto 21.5.2019.)

Tunnusmerkistössä mainitun toistuvuuden kannalta merkitystä on myös sillä, millä tavalla teot ovat luonteeltaan. Jos teko on yksittäisenä tapahtumana vähämerkityksinen,

voidaan niitä edellyttää tapahtuvan useampia verrattuna tekoon, joka on yksittäisenäkin omiaan aiheuttamaan uhrissa pelkoa tai ahdistusta (HE 19/2013, 51–52). Tässä voisi verrata esimerkiksi kahta vainoamisen tekotavoiksi määritettyä tekoa: *yhteydenottoa* ja *uhkaamista*. Yhteydenotto, kuten tekstiviesti, voi yksittäisenä tapahtumana olla hyvinkin vähämerkityksinen ja arkipäiväinen, riippuen sen sisällöstä. Sen sijaan uhkaus voi yksittäisenäkin tapahtumana aiheuttaa mittavaa pelkoa tai ahdistusta. Toistuvien tekojen kokonaisuus ja sen merkitys arvioidaankin tunnusmerkistöön niin ikään sisältyvän *abstraktin vaaran* tunnusmerkin kautta (HE 19/2013, 50). Selkeästi uhkaavampien tekojen kohdalla toistuvuuden täyttymiseen voi riittää pienempi lukumäärä tekoja (Tammiaho henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2019).

4.7 Abstrakti vaara

Vainon kriminalisointiin johtaneessa hallituksen esityksessä (HE 19/2013, 50–52) on todettu vainoamisen tunnusmerkistöön lukeutuvan määritettyjen tekojen lisäksi edellytys oikeudettomuudesta ja *abstraktista vaarasta* (Helsingin HO 16/150954). Abstraktin vaaran edellytyksellä tarkoitetaan, että vainoamisen rikostunnusmerkistöön on tekojen ohella asetettu edellytys siitä, että tekojen mukaiset teot ovat *omiaan aiheuttamaan pelkoa tai ahdistusta* (HE 19/2013, 52; Häkkänen-Nyholm & Salo 2019). Tunnusmerkin edellytyksiin ei lukeudu, että teot *olisivat* aiheuttaneet pelkoa tai ahdistusta. Tunnusmerkin mukaisesti tekojen tulee olla sellaisia, että näin olisi hyvin voinut tapahtua, että teot *ovat omiaan* aiheuttamaan pelkoa tai ahdistusta. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että teot ovat sen kaltaisia, jotka tyypillisesti voisivat aiheuttaa pelkoa tai ahdistusta (HE 19/2013, 52). Pelko ja ahdistus ovat subjektiivisia kokemuksia, jotka eri ihmiset kokevat eri tavoin. Tämän vuoksi lähtökohdana abstraktin vaaran arvioinnissa onkin niin kutsuttu keskimääräinen ihminen. Arvioinnissa huomioidaan kuitenkin uhriin liittyvät olosuhteet kuten esimerkiksi ikä ja mahdollinen erityinen haavoittuvaisuus. Arvio tehdään aina teko hetken näkökulmasta, koska henkilöiden elämäntilanteet ja olosuhteet ovat muuttuvaisia. (HE 19/2013, 52.)

Vainoamisen kaltainen vakavista ja toistuvista teoista muodostuva menettely voi aikaansaada uhrille pysyvän pelkotilan ja psyykkisiä ongelmia (HE 19/2013, 52). Vai-

noamistilanteet voivat kuitenkin olla keskenään hyvinkin erilaisia, jonka vuoksi abstraktia vaaraa arvioitaessa on tärkeää muistaa pelon ja ahdistuksen olevan erittäin subjektiivisia kokemuksia, jotka esimerkiksi viranomaiset ja uhri voivat kokea hyvin eri tavoin (Laurila henkilökohtainen tiedonanto 10.7.2019). Jos uhri kokee tekijän vaaralliseksi, vähemmänkin vakavat teot voivat aiheuttaa uhrissa tuntuva pelkoa ja ahdistusta. Esimerkiksi uhrille suunnattujen uhkaavien viestien kohdalla on usein selvää, että ne ovat omiaan aiheuttamaan pelkoa tai ahdistusta (Kihlakunnansyyttäjä NN henkilökohtainen tiedonanto 21.5.2019). Toisaalta jos teot eivät ole vakavia, eikä uhri koe tekijää vaaralliseksi, ei menettely välttämättä ole lainkaan omiaan aiheuttamaan pelkoa. Menettely voi kuitenkin aiheuttaa ahdistusta, joka voi olla luonteeltaan yhtä lamauttavaa kuin pelko. (HE 19/2013, 52.) Tämän vuoksi rikostunnusmerkistössä onkin täsmennetty, että tekojen tulee olla omiaan aiheuttamaan pelkoa *tai* ahdistusta.

Mikäli uhri on joutunut todistettavasti tekemään toimenpiteitä turvatakseen itsensä, voi olla helpompi näyttää toteen, että menettely on ollut omiaan aiheuttamaan pelkoa tai ahdistusta. Esimerkkinä tällaisista toimenpiteistä voisi mainita esimerkiksi puhelinnumeron vaihtamisen tai salaamisen sekä omien kulkureittien muuttamisen. (Kihlakunnansyyttäjä NN henkilökohtainen tiedonanto 21.5.2019.) Mittavammassa tapauksessa uhri on saattanut joutua vaihtamaan työpaikkaa tai jopa muuttamaan, joka kielisi hyvinkin selvästi siitä, että menettely on ollut omiaan aiheuttamaan pelkoa ja ahdistusta.

5 OIKEUSPROSESSI

Rikosasian oikeusprosessin voidaan asianomistajan, eli rikoksen uhrin, silmin nähdä koostuvan seuraavista vaiheista: rikosilmoituksen tekeminen, esitutkinta, mahdollisten vahingonkorvausvaatimusten laatiminen, syyteharkinta, mahdollinen sovittelu, oikeudenkäynti ja tuomio (Oikeushallinto 2019). Tässä luvussa kuvataan rikosasian oikeusprosessia, keskittyen vainoamisrikosten oikeusprosessissa esiintyviin erityispiirteisiin. Oikeusprosessin lisäksi luvussa käsitellään lähestymiskieltoja, jotka ovat usein oleel-

linen osa vainoamisrikosten oikeusprosessia. Rikoslaisissa rangaistavaksi asetetut rikokset jakautuvat asianomistajarikoksiin ja virallisen syytteen alaisiin rikoksiin. *Asianomistajarikokset* ovat rikoksia, joita poliisi tutkii vain, jos asianomistaja vaatii tekijälle rangaistusta. Tällaisia rikoksia ovat esimerkiksi vahingonteko ja näpistys. Rikosta tutkiessaan poliisi kysyy asianomistajalta, vaatiiko tämä rangaistusta tekijälle. Mikäli asianomistaja ilmoittaa, ettei vaadi rangaistusta, hän voi menettää oikeutensa nostaa syytteen asiassa. (Oikeushallinto 2019.) Asianomistajarikoksen vastakohta on *virallisen syytteen alainen rikos*, joihin lukeutuvat suurin osa rikoslaisissa rangaistavaksi säädettyistä rikoksista. Poliisi tutkii virallisen syytteen alaisen rikoksen aina siitä tiedon saadessaan. Syyttäjä voi niin ikään nostaa virallisen syytteen alaisista rikoksista syytteen, vaikka asianomistaja vaatisikaan tekijälle rangaistusta. (Oikeushallinto 2019.)

Vainoaminen on virallisen syytteen alainen rikos. Virallisen syytteen alaisuuden määrittämistä voidaan vainoamisen kohdalla perustella sillä, että kyseessä on usein pitkään jatkuva teko, joka voi aiheuttaa uhrille merkittäviä psykologisia seuraamuksia (HE 19/2013, 50–52). Virallisen syytteen alaisuus on oleellista myös siksi, että tekoon liittyy usein uhrin pelko vainoajaa kohtaan. Mikäli uhri pelkää tekijää sekä tämän reaktiota mahdolliseen syytteeeseen, voi pelko johtaa siihen, että uhri jättäisi syytteen nostamatta. Koska vainoaja on usein uhrin läheinen, saattaa tekijä uhkailla tai painostaa uhrin luopumaan syytteistä. (Silvennoinen & Tolvanen 2014, 762.)

5.1 Lähestymiskielto

Vainoaminen ja lähestymiskiellon rikkominen ovat molemmat ajankohtaisia ilmiöitä. Toimeksiantaja toivoi vainoamisrikosten ohella ajantasaista tietoutta lähestymiskieltoasioista, sillä asiat kulkevat hyvin usein käsi kädessä. Vaikkei lähestymiskielto olekaan osa rikosoikeusprosessia, se on usein läheisesti yhteydessä vainoamisrikosten oikeusprosessiin. On melko yleistä, että uhri on hakenut vainoajaansa vastaan lähestymiskieltoa jo ennen vainoamisasian vireille tuleamista (Kihlakunnansyyttäjä NN henkilökohtainen tiedonanto 21.5.2019). Vainottu hakee lähestymiskieltoa usein jo ennen kuin hän ymmärtää joutuneensa rikoksen uhriksi. Lähestymiskiellon hakemisen syynä on usein se, että uhkaavan tai häiritsevän menettelyn halutaan päättyvän (Laurila henkilökohtainen tiedonanto 10.7.2019). Itsensä uhanalaiseksi tunteva henkilö voi hakea

lähestymiskieltoa poliisilta tai käräjäoikeudelta. Oikeushallinnon sivuilta löytyy lomake lähestymiskiellon hakemista varten. Kieltoa voi hakea kirjallisesti tai suullisesti, kunhan hakiessa kerrotaan minkälaisen uhan tai häirinnän kohteeksi on joutunut tai joutumassa, kenen taholta uhkaa koetaan sekä asian mahdolliset todistajat. Kieltoa hakiessa tulee kertoa oma käsityksensä uhkatilanteen tai häirinnän jatkumisesta. (Oikeushallinto 2019.)

Lähestymiskiellon määräämisen edellytykset on asetettu lainsäädännössä. Edellytyksiä arvioidessa huomioidaan asian olosuhteet, jo mahdollisesti tapahtuneet rikokset tai häirintä, tekojen toistuvuus ja laatu sekä todennäköisyydet sille, että se, jota vastaan kieltoa haetaan, jatkaisi häirintää tai syyllistyisi itsensä uhatuksi tuntevaan henkilöön kohdistuvaan rikokseen (Laki lähestymiskiellosta 1 luku 2a §). Lain mukaan lähestymiskielto voidaan määrätä henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen, sen uhan tai muun vakavan häirinnän torjumiseksi (Laki lähestymiskiellosta 4.12.1998/898, 1 luku 1–2 §). Lähestymiskielto määrätään käräjäoikeuden asettamaksi ajaksi, kuitenkin enintään vuoden ajaksi. Lähestymiskielto voidaan määrätä myös kahden vuoden ajaksi, mikäli hakija hakee lähestymiskiellon uusimista samaa henkilöä vastaan. Lähestymiskiellon uusimista on mahdollista hakea jo ennen edellisen kielon umpeutumista. (Oikeushallinto 2019.)

Lähestymiskiellon määräämistä ja määräämisen edellytyksien täyttymistä arvioidessa väkivallan uhalla on usein merkitystä. Mikäli tilanteessa katsotaan olevan selvä väkivallan uhka, on lähestymiskiellon määrääminen varmempaa. Lähestymiskieltoja määrätään myös, vaikkei tilanteessa olisi lainkaan väkivallan uhkaa. Tällöin merkityksellistä on muun muassa se, kuinka selvästi lähestymiskiellon hakija on ilmoittanut, ettei halua yhteydenottoja siltä, ketä vastaan kieltoa haetaan. Lisäksi merkityksellistä on esimerkiksi se, millaisia yhteydenotot ovat luonteeltaan ja mihin aikaan yhteydenottoja tapahtuu. Mitä törkeämpi tai uhkaavampia yhteydenotot ovat luonteeltaan ja mitä häiritsevämpään vuorokaudenaikaan niitä esiintyy, sitä varmemmin ne saatetaan katsoa perusteeksi lähestymiskiellolle. Mikäli haetaan lähestymiskielto entistä puolisoa kohtaan ja parilla on yhteisiä lapsia, jotka ovat yhteishuoltajuuden alaisuudessa, voi tilanne olla mutkikkaampi, sillä lähestymiskiellon määrääminen estäisi lapsen ja huoltajan välisiä tapaamisia. (Tammiaho henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2019; Tapanila henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2019.)

Lähestymiskiellon mielletään usein nimestään johtuen tarkoittavan sitä, ettei lähestymiskieltoon asetettu henkilö saa *lähestyä* kiellon hakijaa fyysisesti. Kiellon sisältö voi kuitenkin vaihdella tapauskohtaisesti ja sen sisältö käy ilmi asiaa koskevasta ratkaisusta, joka on normaalisti käräjäoikeuden määräys lähestymiskiellosta. Yleisesti perusmuotoiseen lähestymiskieltoon asetettu henkilö ei kuitenkaan saa tavata suojattua henkilöä tai yrittää ottaa tähän yhteyttä *millään tavoin*. Lähestymiskieltoon asetettu henkilö ei saa yrittää ottaa yhteyttä suojattuun henkilöön, eikä seurata tai tarkkailla tätä (Laki lähestymiskiellosta 1 luku 3.1 §). Perheen sisäisen lähestymiskiellon sisältö poikkeaa hieman yleisestä lähestymiskiellosta luonteensa vuoksi. Perheen sisäiseen määrättyyn lähestymiskieltoon asetetun henkilön on poistuttava perheen yhteisestä kodista lähestymiskiellon voimassaolon ajaksi (Laki lähestymiskiellosta 1 luku 3.2 §). Perusmuotoisen ja perheen sisäisen lähestymiskiellon lisäksi kieltä voidaan määrätä myös *laajennettuna*. Laajennettu lähestymiskielto voi tulla kyseeseen silloin, kun on syytä olettaa, ettei perusmuotoinen lähestymiskielto ole riittävä rikoksen uhan tai muun häirinnän torjumiseksi. Laajennettu kieltä koskee edellä mainittujen seikkojen lisäksi oleskelua suojatun henkilön kodin, loma-asunnon, työpaikan tai muuhun näihin rinnastettavan oleskelupaikan läheisyydessä (Laki lähestymiskiellosta 1 luku 3.3 §.)

Lähestymiskiellon rikkominen on rikoslaissa rangaistavaksi asetettu virallisen syytteen alainen rikos. Jos lähestymiskieltoon määrätty rikkoo lähestymiskieltoa, hänet tuomitaan lähestymiskiellon rikkomisesta sakkoon tai enintään yhden vuoden vankeuteen. (RL 16 luku 9a §.) Lähestymiskiellon rikkomiseksi laskettava teko riippuu siitä, mitä lähestymiskiellon määräämistä koskevassa ratkaisussa on yksilöity. Yhteydenottoja, joille on asiallinen ja tarpeellinen peruste, ei pidetä lähestymiskiellon rikkomisina (Laki lähestymiskiellosta 1 luku 3 §). On melko yleistä, että vainottu on hakenut vainoajaansa vastaan lähestymiskieltoa jo ennen vainoamisasian vireille tuloa (Kihlakunnansyyttäjä NN henkilökohtainen tiedonanto 21.5.2019). Lähestymiskiellon rikkominen onkin rikos, jota koskevia syytteitä käsitellään usein samassa oikeudenkäynnissä vainoamisen kanssa. Se, että vainoamisen uhri on hakenut lähestymiskieltoa jo ennen vainoamisasian käsittelyä ja tehnyt rikosilmoituksen jokaisesta mahdollisesta lähestymiskiellon rikkomisesta, voi edesauttaa vainoamisrikoksen toteen näyttämistä sekä ankaramman rangaistusseuraamuksen toteutumista. Koska sekä lähestymiskiellon rikkomisesta, että vainoamisesta voidaan määrätä sakko- tai vankeusrangaistus, voi useampi

samanaikainen yhtenäistä kokonaisuutta tukeva syyte edesauttaa mittavampaa rangaistusseuraamusta. Tämä on hyvä pitää mielessä, vaikka yleisin rangaistus lähestymiskiellon rikkomisesta onkin sakkorangaistus. Suomessa käräjäoikeudet antavat lähestymiskieltojen rikkomista koskevia tuomioita vuosittain keskimäärin 200 kappaletta (Oikeusministeriö henkilökohtainen tiedonanto 6.5.2019). On hyvin harvinaista, että *pelkistä* lähestymiskiellon rikkomisista tuomittaisiin sakkorangaistusta ankarampi rangaistus (Tapanila henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2019).

5.2 Rikosilmoitus

Rikosasian varsinainen oikeusprosessi saa alkunsa rikosilmoituksen tekemisestä. Rikosilmoitus kannattaa tehdä heti, kun tulee tietoiseksi *tapahtuneesta* tai tapahtumassa olevasta rikoksesta. Ilmoituksen voi tehdä esimerkiksi rikoksen todistaja, uhrin läheinen tai käytännössä kuka tahansa henkilö, joka on saanut tietoa tapahtuneesta tai tapahtumassa olevasta rikoksesta. (Poliisin verkkopalvelu 2019.) Mikäli kyseessä on virallisen syytteen alainen rikos, poliisi tutkii asian huolimatta siitä, mitä kautta se tuli poliisin tietoisuuteen (Oikeushallinto 2019). Rikosilmoituksen voi tehdä sähköisesti tai poliisilaitoksella asioimalla. Sähköinen rikosilmoitus on tarkoitettu vähäisiä rikoksia varten, jotka eivät vaadi poliisilta välitöntä reagointia (Poliisin verkkopalvelu 2019). Mikäli kyseessä on vakavampi rikos tai tilanne, joka vaatii poliisilta nopeaa reagointia, on aihetta asioida poliisilaitoksella paikan päällä. Mennessä poliisille rikosilmoitusta tekemään, tulee asiasta ilmoittaa poliisille mahdollisimman yksityiskohdalliset tiedot. Rikosilmoitusta varten poliisi kysyy muun muassa seuraavia seikkoja (Poliisin verkkopalvelu 2019):

- Teonkuvaus eli kuvaus siitä mitä on tapahtunut
- Tekoaika ja paikka
- Tekijän henkilöllisyys, mikäli se on tiedossa
- Tekijän tuntomerkit, jollei tekijän henkilöllisyys ole selvillä
- Tekijän vaarallisuus eli aseistautuminen, mielentila ja päihtyneisyys

Vainoamisrikosten kohdalla on tärkeää, että vainoamisen uhri varaa poliisilaitokselle mukaansa mahdollisimman tarkat muistiinpanot ja dokumentointia siitä, mitä on ta-

pahtunut ja milloin. Vainoamisen uhrin on tärkeää kirjata ylös jokainen tekijän yhteydenotto tai sellaisen yritys (Laurila henkilökohtainen tiedonanto 10.7.2019.) Vainoamiseen mahdollisesti lukeutuvista teoista on hyvä kirjata johdonmukaisesti ylös kaikki mahdollinen: mitä tapahtui, milloin tapahtui ja missä se tapahtui. On suositeltavaa dokumentoida kaikkien tekijän yhteydenottojen ja yhteydenottoyritysten lisäksi havainnot mahdollisesta tarkkailusta ja seuraamisesta. Perheelle ja läheisille tapahtumista kertominen on niin ikään ensisijaisen tärkeää. Myös lähipiiriä kannattaa kehottaa dokumentoimaan mahdolliset vainoamismenettelyyn lukeutuvat teot tarkasti, sillä vainoaminen kohdistuu usein vähintään epäsuorasti myös uhrin lähipiiriin. Tästä johtuen lähipiiriä kuullaan usein oikeudenkäynnissä todistajina, jonka vuoksi uhrin on tärkeää puhua avoimesti tilanteesta läheisilleen. Mikäli vainoamisesta aiheutuu uhrille esimerkiksi sairauspoissaoloja tai muita lääkärikäyntejä, kannattaa lääkärintodistukset kaikista käynneistä toimittaa niin ikään poliisille rikosilmoitusta tehdessä, tai viimeistään esitutkinnan aikana, sillä lääkärintodistukset toimivat usein todistusaineistona siitä, että vainoamismenettely on aiheuttanut uhrissa pelkoa ja ahdistusta. (Kihlakunnansyyttäjä NN henkilökohtainen tiedonanto 10.5.2019.)

5.3 Esitutkinta

Rikosilmoituksen tekemisen jälkeen oikeusprosessi siirtyy poliisin suorittamaan esitutkintavaiheeseen. Esitutkinnassa tutkitaan rikosasian laadun edellyttämällä tavoin tapahtunut rikos, sen olosuhteet, sen aiheuttama vahinko, siitä saatu hyöty, sen asianosaiset ja muut rikoksen seuraamusselvitystä ja syyteharkintaa varten tarvittavat seikat (Esitutkintalaki 22.7.2011/805, 1 luku 2 §). Rikosasia valmistellaan esitutkinnassa esitutkintalakiin (jäljempänä ETL) perustuen siten, että rikosasian asianosaisten etujen valvonta ja syyteharkinta on mahdollista suorittaa asianmukaisesti ja että todistelu voidaan oikeudenkäynnin pääkäsittelyssä ottaa vastaan yhdellä kertaa (ETL 1 luku 2 §). Onkin tärkeää huomata, että kaikki mahdollinen todistusaineisto *tulee toimittaa* poliisille esitutkinnan aikana, mikäli sitä halutaan hyödyntää asian oikeudenkäynnissä (Kihlakunnansyyttäjä NN henkilökohtainen tiedoksianto 21.5.2019). Tässä kohtaa vainoamisen uhrien on tärkeää huomata toimittaa poliisille esitutkinnan aikana kaikki mahdollinen aineisto, kuten esimerkiksi tekotavoista tehty dokumentointi, kuvakaappaukset, valokuvat, äänitallenteet, vainoajan jättämät lahjat tai esineet sekä kirjeet.

Rikosasian esitutkinnassa ovat osallisina poliisista tutkinnanjohtaja ja tutkija. Tutkinnanjohtaja johtaa tutkintaa ja toimii pakkokeinolain mukaisena pidättämiseen oikeutettuna virkamiehenä asiassa (ETL 2 luku 2 §; Pakkokeinolaki 22.7.2011/806, 2 luku 9 §). Tutkija suorittaa tutkinnanjohtajan valvonnan alaisena kyseessä olevaa rikosasiaa koskevat kuulustelut sekä muut esitutkinnan toimenpiteet (ETL 1 luku 3 §). Muita esitutkinnan asianosaisia ovat rikoksen uhri eli asianomistaja, rikoksesta epäilty eli vastaaja, sekä mahdolliset muut henkilöt, joiden oikeuksiin, etuihin tai velvollisuuksiin rikos voi mahdollisesti vaikuttaa. Lisäksi esitutkinnan osallisina ovat tarvittaessa alikäisen asianosaisen huoltaja, asianosaisen edunvalvoja tai asianosaisena toimivan oikeushenkilön edustaja. Mikäli jonkun rikosasian asianosaisena oleminen on epäselvää, ratkaisee tutkinnanjohtaja asian. (ETL 1 luku 5 §.)

Esitutkintaviranomaisilla on lain edellyttämä velvollisuus kertoa asianomistajalle tämän oikeuksista. Tämä tarkoittaa, että esitutkintaviranomaisen tulee ilmoittaa rikoksen uhrille käytettävissä olevista tukipalveluista, oikeudesta oikeudenkäyntiavustajaan ja oikeusapuun, oikeudesta tulkkaukseen, oikeudesta esittää yksityisoikeudellisia vaatimuksia, käytettävissä olevista keinoista uhrin suojelemiseksi, oikeudesta saada korvausta todistelukustannuksista sekä oikeudesta saada tieto asian käsittelystä ja tuomiosta (ETL 4 luku 18 §). Edellä mainituista seikoista tulee ilmoittaa uhrille ilman aiheetonta viivästystä ja siinä laajuudessa, kun se on olosuhteet huomioiden tarpeellista (Oikeushallinto 2019). Rikosasian asianosaisilla on oikeus käyttää esitutkinnassa avustajaa ja esitutkintaviranomaisten tulee tiedottaa rikosasian uhria tästä oikeudesta kirjallisesti ennen hänen kuulemistaan (ETL 4 luku 10 §). Tutkinnanjohtajan tai syyttäjän tehtävänä on esittää oikeudenkäyntiavustajan tai tukihenkilön määräämistä uhrille, mikäli sille on lainsäädäntöön perustuvat syyt. Rikosasioiden oikeudenkäynnistä annetun lain (jäljempänä ROL) mukaan tuomioistuin voi määrätä uhrille oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa ja oikeudenkäyntiä varten esimerkiksi tilanteessa, jossa on kyseessä seksuaalirikos, henkeen ja terveyteen kohdistuva rikos tai vapauteen kohdistuva rikos, mikäli rikoksen vakavuus tai uhrin henkilökohtaiset olosuhteet sitä vaativat (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689, 2 luku 1a §). Vainoaminen lukeutuu rikoslaissa vapauteen kohdistuviin rikoksiin, joten tuomioistuin voi määrätä myös vainoamistapauksissa uhrille avustajan esitutkintaan tai oikeudenkäyntiin, mikäli olosuhteet niin vaativat. Uhri voi myös itse hankkia avustajakseen muun muassa

asianajajan, oikeudenkäyntiavustajan tai Rikosuhripäivystyksen tukihenkilön riippuen siitä, millaista avustusta hän kaipaa.

Kun esitutkinta on käynnistetty, tulee esitutkintaviranomaisten ilmoittaa rikosasian asianosaisille heidän asemastaan kyseisessä esitutkinnassa (ETL 4 luku 9 §). Tämä tarkoittaa sitä, että esitutkintaviranomaiset ovat tällöin yhteydessä kaikkiin esitutkinnan asianosaisiin. Asianosaisilla on esitutkinnan käynnistyttyä myös oikeus saada tiedot esitutkintaan johtaneista sekä esitutkinnan aikana ilmi tulleista asioista ja aineistoista. Mikäli edellä mainittujen tietojen luovuttamisesta voisi olla esitutkinnalle haittaa, ei asianosaisella kuitenkaan ole mainittua oikeutta. (ETL 4 luku 15 §.) Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että oikeus saada edellä mainitut tiedot ja aineistot on riippuvainen kyseessä olevan rikosasian olosuhteista ja tutkinnan vaiheesta. Esitutkintaviranomaiset kokoavat esitutkinnan aikana kertyneistä materiaaleista esitutkintapöytäkirjan. Esitutkintapöytäkirjaan kootaan kaikki esitutkinnan aikana suoritettut esitutkintakuulustelut. Niiden lisäksi esitutkintapöytäkirja sisältää muun muassa kaikki asiakirjat kuten esimerkiksi lääkärintodistukset, valokuvat ja tiedot mahdollisista muista todisteista. Rikoksen uhrilla sekä vastaajalla on mahdollisuus tutustua esitutkintapöytäkirjaan, jonka myötä esitutkintaviranomaiset saattavat vielä muokata pöytäkirjaa. Kun esitutkinta on päättynyt, poliisi toimittaa esitutkintapöytäkirjan syyttäjänvirastoon syyteharkintaa varten. (Oikeushallinto 2019.)

Rikosasian esitutkinnan eteneminen syyteharkintaan sekä syyteharkinnan johtaminen syytteen nostamiseen ja oikeudenkäyntiin lienee yleisin, tai ainakin tunnetuin, etenemispolku rikosasian oikeusprosessissa. Rikosasian esitutkinta voi kuitenkin syyteharkinnan sijasta päättyä myös esitutkinnan rajoittamiseen tai päättämiseen (ETL 3 luku 10 §). Esitutkinta voidaan rajoittaa esimerkiksi seuraavista syistä: asiassa ei ole tapahtunut rikoslain mukaista rikosta, rikoksesta ei ole riittävä näyttöä, asiassa ei ole syyteoikeutta tai asian syyteoikeus on vanhentunut (ETL 3 luku 10 §). Esitutkinnan voi rajoittaa myös siihen perustuen, ettei epäilyistä rikoksesta olisi odotettavissa sarkoa ankarampaa rangaistusta ja rikosta on pidettävä kokonaisuutena arvostellen vähäisenä huomioiden sen haitallisuus sekä rikoksesta epäillyn syyllisyys (ROL 1 luku 7 §). Esitutkinnan rajoittaminen voi tapahtua myös kustannusperusteisesti: jos tutkinnasta aiheutuvat kustannukset olisivat selvästi epäsuhdanteessa rikoksen laadun ja seura-

mukset huomioiden ja mikäli on todennäköistä, että syyttäjä tekisi asiassa syyttämättäjäyttämispäätöksen, voidaan esitutkinta rajoittaa (ETL 3 luku 10 §). Mikäli rikoksesta epäilty on tekohetkellä alaikäinen ja teon katsotaan johtuneen ymmärtämättömyydestä, saatetaan esitutkinta niin ikään rajoittaa, jos kyseessä olevasta rikoksesta olisi seuraamuksena enintään sakkorangaistus tai kuuden kuukauden vankeusrangaistus (ROL 1 luku 7 §).

Vainoamisrikosten kohdalla esitutkinnan rajoittaminen voisi tulla kyseeseen kustannusperusteisesti, tai tilanteessa, jossa tekijä ei asu Suomessa esitutkinnan aikana. Tähän syynä on se, että kansainvälisen virka-avun saaminen voi olla haastavaa sekä se, ettei vainoaminen ole rikos kaikissa maissa, ainakaan samalla rikosnimikkeellä tai saman sisältöisellä rikostunnusmerkistöllä. Vainoamisrikoksen esitutkinta voitaisiin päättää keskeyttää esimerkiksi siinä tilanteessa, jollei tekijän henkilöllisyyttä saada selville. Vaikka tekijä onkin usein uhrille entuudestaan tuttu tai jopa läheinen, on myös tilanteita, joissa tekijä toimii niin, ettei hänen henkilöllisyytensä ole vainotun tiedossa. (Laurila henkilökohtainen tiedonanto 10.7.2019.)

5.4 Syyteharkinta

Kun esitutkinta on valmis, poliisi toimittaa esitutkintapöytäkirjan syyttäjänvirastoon syyteharkintaa varten. Syyttäjä on viranomainen, jonka tehtävä on suorittaa syyteharkinta, eli tutkia onko tapahtunut rikos, nostaa rikoksista syytteet ja ajaa niitä (ROL 1 luku 2 §). Toisin sanoen syyttäjän tehtävänä on pitää huoli siitä, että rikoksista seuraa lain tarkoittamat seuraamukset. Syyttäjä ratkaisee syyteharkinnan aikana, nostetaanko asiassa syyte, eli viedäänkö asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. (Oikeushallinto 2019; Rikosuhripäivystys 2019.) Syyteharkinta alkaa, kun syyttäjä vastaanottaa poliisilta esitutkintapöytäkirjan. Vaikka esitutkinta on tässä kohtaa valmis, voi syyttäjä tarvittaessa pyytää poliisia tekemään lisätutkintaa asiassa, jos se on tarpeen riittävän näytön saamiseksi. Etenkin vakavimpien rikosten kohdalla syyteharkinta alkaa jo esitutkinnan aikana, jolloin syyttäjä tekee yhteistyötä poliisin kanssa ja arvioi jo esitutkinnan aikana onko asiassa tapahtunut rikoslaissa rikokseksi määritetty teko ja onko siitä riittävästi näyttöä. (Oikeushallinto 2019; Valtakunnansyyttäjänvirasto 2019.) Syyttäjän tulee aina nostaa rikosasiassa syyte epäilyn kohteena olevasta rikoksesta, mikäli hän katsoo,

että rikos on laissa rangaistavaksi säädetty, rikoksen syyteoikeus ei ole vanhentunut ja on todennäköisiä syitä epäillä, että rikoksesta epäilty on syyllinen (ROL 1 luku 6 – 6a §). Mikäli syyteharkinta päättyy siihen, että syyttäjä nostaa syytteen, laatii syyttäjä haastehakemuksen, joka toimitetaan toimivaltaiseen tuomioistuimeen. Toimivaltainen tuomioistuin on yleensä vastaajan kotipaikkakunnan käräjäoikeus. Kun haastehakemus on toimitettu tuomioistuimeen, katsotaan syyte nostetuksi ja rikosasian tulleen vireille tuomioistuimessa (Oikeushallinto 2019).

Syyteharkinta voi päättyä syytteen nostamisen sijasta myös päätökseen syyttämättä jättämisestä. Rikosasioiden oikeudenkäynnistä annetun lain mukaan, syyttäjän on tehtävä päätös syyttämättä jättämisestä, mikäli edellä mainitut edellytykset syytteen nostamiselle eivät täyty tai syyteoikeus on vanhentunut (ROL 1 luku 6 § – 6a §). Vainoamistapauksissa syyttäjä saattaa päätyä tekemään asiassa päätöksen syyttämättä jättämisestä esimerkiksi sen takia, mikäli teko aika on niin lyhyt, ettei menettelyn voida katsoa täyttävän vainoamisen tunnusmerkistöä. Syyttäjä saattaa päätyä syyttämättä jättämispäätökseen myös vähäisyysperusteella esimerkiksi siinä tapauksessa, mikäli menettelyssä on kyse enemmänkin yksittäisistä yhteydenotoista vainoamisen tunnusmerkit täyttävän toistuvan menettelyn sijasta. Syynä syyttämättä jättämiseen voi olla myös se, ettei tekijän henkilöllisyyttä saada selvitettyksi. (Kihlakunnansyyttäjä NN henkilökohtainen tiedoksianto 21.5.2019.) Mikäli vainoamisrikoksen syyteharkinta päättyy syyttämättä jättämispäätökseen, voi asianomistaja nostaa asiasta syytteen ja ajaa asiaa itse (Oikeushallinto 2019). Tässä on kyse niin kutsutusta toissijaisesta syyteoikeudesta. Tällöin asianomistajan on kuitenkin tärkeää miettiä muun muassa sitä, että jollaiset esitutkintaviranomaiset ja syyttäjä ole löytäneet riittävästi näyttöä rikoksesta, mitkä mahdollisuudet asianomistajalla on tehdä se itse. Toisekseen tulee huomioida, että asianomistajan nostaessa itse syytteen, hän voi joutua vastaamaan myös vastapuolen oikeudenkäyntikuluista.

Syyttäjä voi esittää tuomioistuimelle rikosasiassa ensisijaisten vaatimusten ohella vaihtoehtoisia vaatimuksia sen varalta, ettei tuomioistuin katso vastaajan syyllistyneen siihen rikokseen, josta hänelle on ensisijaisesti rangaistusta vaadittu (Jokela 2018, 343). Koska vainoaminen on useista erillisistä osateoista koostuva kokonaisuus, jota on tämän vuoksi toisinaan hankala näyttää toteen, syyttäjä esittääkin usein tuomioistuimelle ensisijaisen syytteen lisäksi myös vaihtoehtoisia syytteitä. Vaihtoehtoisia

syytteitä esitetään sen varalta, että syyte vainoamisesta hylättäisiin, jollei vainoamisen rikostunnusmerkistön katsota täyttyneen. Tähän syynä voi olla esimerkiksi se, ettei saada näytetyksi toteen menettelyn olleen omiaan aiheuttamaan pelkoa tai ahdistusta. Myös lyhyt teko aika saattaa olla syynä tähän, jollei menettelyn katsota tekoajan puitteissa olleen toistuvaa. Tyypillisiä ja usein toistuvia vaihtoehtoisia syytteitä vainoamistapauksissa ovat muun muassa kotirauhan rikkominen, viestintärauhan rikkominen, kunnianloukkaus ja laitton uhkaus. (Kihlakunnansyyttäjä NN henkilökohtainen tiedonanto 21.5.2019.)

5.5 Oikeudenkäynti

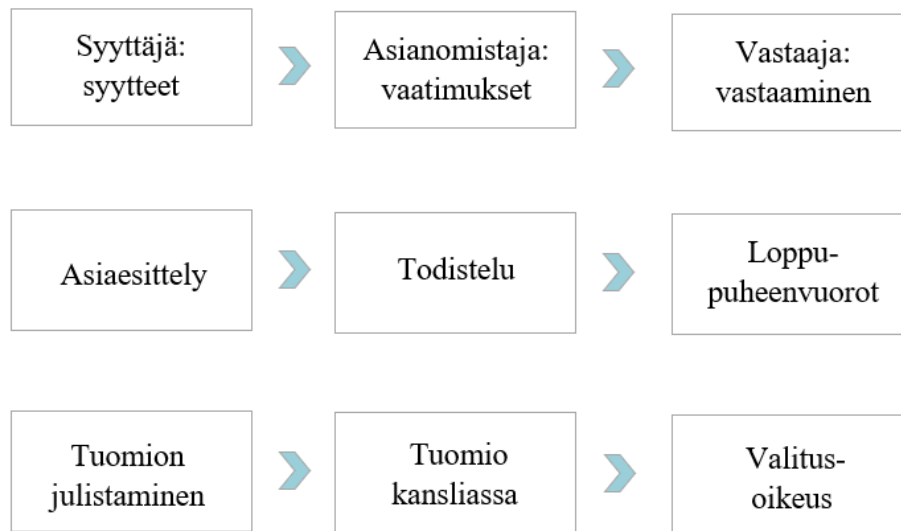
Syyttäjän päätettyä syyteharkinnan syytteen nostamiseen ja toimitettua haastehakemuksen käräjäoikeuteen, alkaa rikosasian oikeudenkäynti (Oikeushallinto 2019). Tuomioistuinmenettelyn peruseriaatteisiin lukeutuvat seuraavat seikat: riippumaton ja puolueeton tuomioistuin, rehellinen ja oikeudenmukainen menettely, pääsääntöisesti julkinen ja suullinen menettely, tuomioistuinkäsittelyn tapahtuminen kohtuullisessa ajassa sekä tuomion julistaminen julkisesti (Jokela 2018, 31). Tuomioistuimen toimesta rikosasian asianosaisille ja todistajille toimitetaan kutsu käräjäoikeuden istuntoon sekä muut tarvittavat tiedoksiannot hyvissä ajoin ennen käsittelyä (Oikeushallinto 2019). Yksinkertaiset rikosasiat voidaan käsitellä niin kutsutussa kirjallisessa menettelyssä, jossa ei pidetä lainkaan käräjäoikeuden pääkäsittelyä, vaan asia ratkaistaan pelkän kirjallisen aineiston perusteella. Kirjallisessa menettelyssä on mahdollista käsitellä vain rikoksia, joista rangaistusseuraamuksena voisi olla enintään kahden vuoden vankeusrangaistus. Edellytyksenä kirjalliselle menettelylle on, että vastaaja on myöntänyt syytteen mukaisen rikoksen ja että molemmat asianosaiset ovat suostuneet kirjalliseen menettelyyn. (Oikeushallinto 2019.) Vainoamisrikosten käsittely tapahtuu normaalisti suullisessa menettelyssä, jolloin niihin lukeutuu käräjäoikeuden pääkäsittely. Suullista tuomioistuinmenettelyä pidetäänkin yhtenä tärkeimpänä edellytyksenä Euroopan ihmisoikeussopimuksen edellyttämälle oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille (Euroopan ihmisoikeussopimus 20.5.1999/63, 6.1). Rikosasia voidaan käräjäoikeuden pääkäsittelyssä käsitellä yhden tuomarin kokoonpanolla, kolmen tuomarin kokoonpanolla tai lautamieskokoonpanolla (Oikeushallinto 2019). Yleisin kokoonpano

vainoamisrikosten pääkäsittelyssä on yhden tuomarin kokoonpano, jolloin istuntosalissa on käsittelyn aikana paikalla puheenjohtaja eli kärjäjätuomari, kärjäjäsihteeri, syyttäjä, asianomistaja ja tämän mahdollinen avustaja, vastaaja ja tämän mahdollinen avustaja, sekä mahdollista yleisöä.

Kärjäjäoikeuden pääkäsittelyssä voidaan nähdä olevan seuraavat vaiheet: Syytteiden luku, korvausvaatimusten esittäminen, vastaajan vastaaminen syytteisiin ja vaatimukseen, asiaesittely, todistelu, loppupuheenvuorot ja tuomion antaminen (Kuvio 2; Oikeushallinto 2019). Pääkäsittelyn alussa syyttäjä esittää syytteet sekä rangaistusvaatimuksensa, sekä kertoo, mihin vaatimukset perustuvat. Jos syyttäjä on ottanut ajaakseen asianomistajan vahingonkorvausvaatimuksia, hän esittää myös ne. Seuraavaksi asianomistaja esittää omat vaatimuksensa: mahdollisen korvausvaatimuksen sekä rangaistusvaatimuksen. (Oikeushallinto 2019.) Asianomistaja voi myös yhtyä syyttäjän esittämään rangaistusvaatimukseen (ROL 1 luku 14 §). Vaatimusten esittämisen jälkeen vastaaja saa vastata syyttäjän ja asianomistajan vaatimukseen ja ilmoittaa, pitääkö hän vaatimuksia oikeellisina.

Pääkäsittelyyn lukeutuvassa asiaesittelyssä syyttäjä kertoo, mitä hänen käsityksensä mukaan on tapahtunut ja miksi hän on syyteharkinnan myötä päättänyt esittämään kyseessä olevat syytteet. Samassa yhteydessä asianomistaja kertoo mihin hänen omat vaatimuksensa perustuvat ja vastaaja saa esittää oman kantansa syyttäjän ja asianomistajan vaatimukseen. Asiaesittelystä seuraavana on normaalisti vuorossa todistelu, jossa ensimmäisenä käsitellään kirjalliset todisteet, toisena kuullaan asianomistajaa, kolmantena syyttäjää ja neljäntenä mahdollisia henkilötodistajia. (Oikeushallinto 2019.) Kaikki todisteet on käsiteltävä kärjäjäoikeuden pääkäsittelyssä, sillä kärjäjäoikeus ei saa ottaa huomioon todisteita tai kuulustelukertomuksia esimerkiksi esitutkinnasta, jollei niitä ole käsitelty pääkäsittelyssä (ROL 7 luku 16 §). Todistelun jälkeen vuorossa on loppupuheenvuorot, joissa asianosaiset esittävät mielipiteensä siitä, onko syyte saatu näytettyä toteen. Loppupuheenvuorossa syyttäjä ilmaisee, millainen rangaistusseuraamus vastaajalle tulisi tuomita, johon vastaaja saa lausua oman mielipiteensä. Kärjäjäoikeus voi antaa tuomion suullisesti julistamalla tuomion istunnossa tai myöhemmin kirjallisesti kansliassa. Asianosaiset voivat pyytää tuomiota kärjäjäoikeuden kansliasta. (Oikeushallinto 2019.)

Kuvio 2. Rikosasian pääkäsittelyn kulku (Oikeushallinto 2019).

Oikeusprosessia tarkastellessa keskityttiin siihen, mitä erityispiirteitä vainoamisrikosten oikeudenkäynnissä saattaa olla vainoamisen uhrin eli asianomistajan kannalta. Olosuhteiden niin vaatiessa, tuomioistuin voi määrätä uhrille esitutkintaan ja oikeudenkäyntiin avustajan tai tukihenkilön. Mikäli uhri, rikosasian asianomistaja, esittää oikeudenkäynnissä vaatimuksia, tuomioistuin määrää hänelle avustajaksi julkisen oikeusavustajan tai asianajajan. Yleensä avustajaksi määrätään taho, jota asianomistaja itse ehdottaa. Mikäli uhri ei esitä vaatimuksia mutta olosuhteet sitä vaativat, hänelle voidaan määrätä avustajan sijasta tukihenkilö oikeudenkäynnin ajaksi. Sekä tukihenkilö että avustaja määrätään asianomistajan tuloista riippumatta. Avustajan tai tukihenkilön palkka maksetaan valtion varoista. Mikäli rikosasian olosuhteet eivät ole sellaisia, joissa tuomioistuin määräisi avustajan tai tukihenkilön, voi rikosasian asianomistaja hakea oikeusapua ja palkata itse avustajan itselleen. (Oikeushallinto 2019.)

Vainoamisrikoksen asianomistajan on hyvä varautua siihen, että vastaaja oikeuttaa toimintaa oikeudenkäynnissä usein sillä, että uhri on *vastannut* yhteydenottoihin (Kihlakunnansyyttäjä NN henkilökohtainen tiedonanto 21.5.2019). Myös esimerkkitapauksessa, jota käsitellään kappaleessa 6.1, perusteltiin vainoamissyytteen hylkäämistä muun muassa sillä, että asianomistaja oli suhtautunut vastaajan yhteydenottoihin osittain neutraalisti ja vastannut niihin vielä yhteydenotot kiellettyään, jolloin niitä ei voitu pitää oikeudettomina. Näin ollen voidaan katsoa olevan oikeusprosessin ja vainoamisen toteen näyttämisen kannalta hyödyllistä, että asianomistaja kieltää yhteydenotot ja

tekijän toiminnan selkeästi, eikä vastaa tämän yhteydenottoihin lainkaan (Tapanila henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2019). Vainoamisrikoksen oikeudenkäynneissä on syytä varautua siihen, että käräjäoikeuden istunnot ovat usein kestoiltaan pitkiä, sillä molemmilla osapuolilla on usein paljon sanottavaa (Kihlakunnansyyttäjä NN henkilökohtainen tiedonanto 21.5.2019).

Vainoamisrikoksen asianomistajaa avustavien ammattilaisten on hyvä käydä oikeudenkäynnin kulku mahdollisimman tarkasti läpi asianomistajan kanssa. Asianomistajalle olisi hyvä kertoa myös siitä, että istuntoon saa halutessaan suojakseen esimerkiksi sermin tai näkösuojan, mikäli ei halua kohdata vastaajaa kasvokkain. Asianomistajalle erittäin tärkeä tieto on se, että istunnossa saa *käyttää* muistiinpanoja, mutta niistä ei saa *lukea suoraan*. (Kihlakunnansyyttäjä NN henkilökohtainen tiedonanto 21.5.2019.) Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että asianomistaja saa häntä kuultaessa käyttää tukena muistiinpanojaan siitä mitä on tapahtunut. Koska vainoaminen on useista osateoista koostuva ja usein pitkäkestoista, ei asianomistajan edellytetä muistavan ulkoa jokaista osatekoa tai niiden tapahtuma-aikaa ja paikkaa. Tällaisista asioista kerrottaessa asianomistaja saa käyttää tukena muistiinpanoja, mutta hänen ei tule lukea suoraan muistiinpanoista. Asianomistajan tulee kertoa tapahtumista omilla sanoillaan, omiin kokemuksiinsa perustuen. Tämä on tärkeää myös sen vuoksi, jotta asianomistajan kertomus ja tuntemukset koetaan todenmukaisiksi.

5.6 Tuomio

Rikosasian lopullista ratkaisua kutsutaan kaikissa oikeusasteissa *tuomioksi* (Jokela 2018, 737). Tuomioistuimien voi antaa suullisessa menettelyssä käsitellyssä asiassa tuomion joko julistamalla sen suullisesti pääkäsittelyn päätteeksi tai antamalla tuomion myöhemmin kirjallisena kansliassa (Oikeushallinto 2019). Tuomiosta käy ilmi tuomioistuimen nimi ja tuomion antamispäivä, asianosaisten nimet, asianosaisten vaatimukset ja vastaukset niihin, tiedot todisteluista, tuomion perustelut, tuomiossa sovelletut lainkohdat, tuomiolauselma sekä asian ratkaisseiden jäsenten nimet ja virka-asetmat (Jokela 2018, 738–739). Vainoamisesta voidaan tuomita rangaistusseuraamuksena sakkoa tai enintään kahden vuoden vankeusrangaistus (RL 25 luku 7a §).

Suomen oikeuskäytännössä yleisin rangaistusseuraamus vainoamisrikoksesta on sakkorangaistus, jonka suuruus vaihtelee. Keskimääräinen sakkorangaistus on tutkimusten mukaan noin 50 päiväsakkoa (Oikeusministeriö 2019). Toiseksi yleisimpänä rangaistuskäytännössä on enintään kahden vuoden ehdollinen vankeusrangaistus. Ehdottomia vankeusrangaistuksia vainoamisrikoksista tuomitaan vain harvoin. Kun rangaistusseuraamukseksi tuomitaan vankeutta, liittyy tilanteeseen usein vainoamisen ohella myös muita syytteitä.

Vuosina 2015 - 2016 vainoamisrikoksista teetetyt tutkimuksen mukaan kyseisenä ajanjaksona vainoamisrikoksen käsittely johti tuomioon 85,8% tapauksissa. Tuomioon johtaneiden tapausten lukumäärä on suuri, mikä kertonee siitä, että Suomessa vainoamisrikos ei usein etene käräjäoikeuden pääkäsittelyyn saakka, ellei näyttöä rikoksesta ole riittävästi. (Salo 2018, 30.) Tutkimuksen perusteella vainoamisesta tuomituista 50,2 % tuomittiin sakkorangaistukseen, 31,8 % ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja 18,0 % ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Kaikki tutkimukseen lukeutuneet ehdottomaan vankeusrangaistukseen johtaneet tapaukset sisälsivät vainoamisen lisäksi myös muita syytekohtia. Keskimääräinen kesto ehdottomaan vankeusrangaistukseen johtaneissa tuomioissa oli seitsemän kuukautta. (Salo 2018, 30–32.)

Mikäli kukaan rikosasian asianosaisista ei vaadi muutosta käräjäoikeuden antamaan ratkaisuun muutoksenhakuajan puitteissa, tuomio jää lopulliseksi eli lainvoimaiseksi. Kun tuomio on lainvoimainen, sillä on sitova vaikutus ja siihen voi hakea muutosta ylimääräisillä muutoksenhakuineilla. Käytännössä normaalitilanteessa lainvoimaiseen tuomioon ei voi hakea muutosta. Tässä on kyse *res judicata* eli oikeusvoimavaikutuksesta. (Linna 2019, 205.) Oikeusvoimavaikutus merkitsee käytännössä sitä, ettei samaa asiaa ole mahdollista saattaa uudelleen tuomioistuimen käsiteltäväksi, jos siitä annettu tuomio on lainvoimainen (Frände ym. 767). Tähän viitattiin aiemmin syyttäjän kertoessa yhdeksi vainoamisrikosten toteen näyttämisen hankalaksi tekevästä syystä sen, että osatekojen aiempi tuomioistuinkäsittely saattaa estää niiden sisällyttämisen osaksi vainoamista. (Kihlakunnansyyttäjä NN henkilökohtainen tiedonanto 21.5.2019).

Tutkimusta tehdessä paneuduttiin vainoamisrikosten rangaistusseuraamuksiin muun muassa sen vuoksi, että vainoamisen uhri saattaa joissain tilanteissa kokea oikeusprosessin tarpeettomaksi sen vuoksi, että hän saattaa pelätä pettyvänsä tuomioon ja rangaistusseuraamukseen. Vainoamisrikosten yleinen rangaistuskäytäntö on ”vain” sakkorangaistus. Sakkorangaistus saattaa riittää pelästyttämään tekijän tutkimaan omaa käyttäytymistään ja ymmärtämään, että tietty raja on ylitetty. Tämä saattaa johtaa vainoamismenettelyn päättymiseen. (Tammiaho henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2019; Tapanila henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2019.) Vankeusrangaistus ei siis välttämättä ole ainoa toimiva rangaistusseuraamus, vaikka niin uhrin saattavat monesti mieltääkin. Toisaalta jos kyseessä on esimerkiksi hyvin paatunut tai vakavasti mielenterveyshäiriöinen tekijä, ei rangaistuksen vaikuttavuuden kannalta ole välttämättä merkityksellistä, onko kyseessä sakkorangaistus, ehdollinen tai ehdoton vankeus. Tekijä saattaa joissain tapauksissa jatkaa menettelyä tuomiosta huolimatta. (Tammiaho henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2019; Tapanila henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2019.)

Kuten edeltä käy ilmi, tuomitaan vainoamisesta kuitenkin verrattain usein myös ehdollista vankeutta, etenkin jos käsittelyssä on vainoamisen lisäksi myös muita syytteitä, kuten esimerkiksi lähestymiskiellon rikkomisia tai laittomia uhkauksia. Vaikkei ehdollista vankeusrangaistusta pidetä välttämättä uhrien silmin yhtä tehokkaana kuin ehdotonta vankeusrangaistusta, se voi olla vaikutukseltaan yhtä tehokas, etenkin ehdottoman vankeusrangaistuksen uhallalla (Tammiaho henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2019; Tapanila henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2019). Kun tekijä tuomitaan ehdolliseen vankeuteen, se tarkoittaa sitä, että rangaistuksen täytäntöönpano lykkääntyy koeajaksi. Ehdollisen vankeusrangaistuksen voidaan katsoa olevan varoitus ehdottomasta vankeudesta. Mikäli rikoksesta tuomittu tekee koeaikana rikoksen, voidaan vankeus määrätä täytäntöön pantavaksi. (Oikeushallinto 2019.) Vainoamisen uhrin on hyvä pitää mielessä myös se, että vaikka vainoamisrikoksesta määrättäisiin rangaistusseuraamuksena sakkoa tai ehdollista vankeutta, on uhrilla mahdollisuus hakea lisäksi kärsimyskorvauksia (Tapanila henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2019).

6 ESIMERKKITAPAUKSET

Tässä luvussa esitetään esimerkkeinä tosielämän vainoamistapauksia, joiden avulla on tarkoitus havainnollistaa vainoamisrikosten monimuotoisuutta, toistuvia elementtejä, käräjäoikeuden pääkäsitteilyn kulkua sekä rangaistusseuraamuksia. Esimerkkitapauksina esitellään tiivistetysti tuomioistuimissa käsiteltyjä vainoamistapauksia, joiden lähteenä on käytetty lainvoimaisia tuomioita. Esimerkkitapauksista esitellään tiivistetysti teonkuvaukset, todistelut, tuomion perustelut ja rangaistusseuraamus. Rikosasian oikeudenkäynnissä syytetystä käytetään nimitystä vastaaja (A) ja uhrista nimitystä asianomistaja (B). Mikäli vastaaja on syytettynä useammasta rikoksesta, käsitellään esitutkintaa ja syyteharkintaa monesti samanaikaisesti. Näin ollen samassa oikeudenkäynnissä voidaan käsitellä samanaikaisesti useita eri syytteitä. Esimerkkitapausten osalta keskitytään vainoamista koskeviin syytteisiin.

6.1 Treffikumppani

Esimerkkitapaus:	Pirkanmaan KO 17/106878
Vastaaja:	28-vuotias mies
Suhde asianomistajaan:	Treffikumppani
Syyte ja tekoaika:	Vainoaminen, 9 päivän ajanjakso
Rangaistusseuraamus:	Syyte hylätty

Esimerkkitapauksessa (Pirkanmaan KO 17/106878) käsitellään vainoamistapausta, jossa vastaajana (A) oli 28-vuotias mies ja asianomistajana (B) tämän naispuoleinen treffikumppani. Vainoamismenettely oli alkanut lyhytkestoisen tapailun ja yhteydenpidon myötä. Vainoamisen tekoaikana A oli toistuvasti uhannut, ottanut yhteyttä ja mulla näihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainonnut B:tä siten, että menettely oli ollut omiaan aiheuttamaan pelkoa ja ahdistusta. Yhdeksän päivän kestoisen tekoajan puitteissa A oli ottanut B:hen toistuvasti yhteyttä soittamalla tälle kymmeniä kertoja, ja lähettämällä useita viestejä puhelimitse ja sosiaalisen median sivustojen kautta. A:n yhteydenotot olivat olleet laadultaan uhkaavia. A oli yhteydenotoissaan todennut, että B tulisi palauttaa maan pinnalle ja uhkaillut tätä seksuaalisilla teoilla. A

oli lisäksi selvittänyt B:n äidin yhteystiedot ja ottanut tähän yhteyttä kahdesti saadakseen selville, miksi B oli estänyt A:n yhteydenotot. A oli ilmoittanut B:n äidille menevänsä B:n oven taakse, jollei tämä vastaisi yhteydenottoihin. A oli mennyt B:n oven taakse noin tunnin ajaksi, jona aikana A oli koputellut oveen ja huudellut postiluukusta pyrkien sisälle asuntoon. Syyksi luettavan syytteen ohella syyttäjän vaatimuksiin luokitui, että A velvoitettaisiin korvaamaan todistelukustannukset. Asianomistajalla ei ollut vahingonkorvausvaatimuksia. (Pirkanmaan KO 17/106878.)

Käräjäoikeuden käsittelyssä oli kuultu todistelutarkoituksissa A:ta ja B:tä, sekä kahta muuta henkilötodistajaa. Kirjallisina todisteina esitettiin B:n puhelimesta otettuja kuvankaappauksia. Muuna aineistona esitettiin B:n sekä henkilötodistajien esitutkintakertomuksia. B:n kertomuksen mukaan asianosaiset olivat viikon mittaisen ajanjakson aikana olleet toisiinsa yhteydessä tapailemalla sekä puhelimitse, jona aikana A oli ollut selvästi innokkaampi tutustumaan. B:n kertomus vahvisti syyttäjän teonkuvauksen mukaisen menettelyn. Todistajien osalta oli käsitelty myös kahden todistajan esitutkintakertomuksia. A oli kiistänyt syytteen ja kertonut olleensa B:n kanssa tekemisissä jo ennen teonkuvauksessa mainittua ajankohtaa ja että teonkuvauksessa mainittuna tekoaikana A ja B olivat olleet treffeillä, joilta B oli kadonnut. A oli sanojensa mukaan ollut huolissaan B:n katoamisesta ja alkanut selvittää sitä. A:n mukaan tekoajan olisi tullut olla yhdeksän päivän sijasta kolmen päivän kestoisen. A:n mukaan menettelyssä ei ollut kyse vainoamisesta, vaan lyhytaikaisesta intensiivisestä yhteydenoton yrityksestä, jolle oli ymmärrettävä syy. A oli myöntänyt lähettäneensä B:lle syytteen teonkuvauksessa mainitut viestit, olleensa yhteydessä tämän äitiin ja käyneensä tämän oven takana. (Pirkanmaan KO 17/106878.)

Käräjäoikeus hylkäsi syytteen vainoamisesta. Tuomion perusteluina kerrottiin, että B ja A olivat kertomustensa mukaan tapailleet noin viikon ajan, jona aikana B oli ollut osittain vastahakoinen, osittain neutraali ja osittain *suostuvainen* yhteydenpitoon, jonka takia kyseisen ajanjakson yhteydenottoja ei voitu katsoa *oikeudettomiksi*. Vasta siitä lukien, kun kyseisen ajanjakson jälkeen B oli kieltänyt A:ta ottamasta yhteyttä, voitiin yhteydenotot katsoa oikeudettomiksi. Tästä johtuen teonkuvauksessa mainittua yhdeksän päivän kestoista tekoaikaa ei voitu kokonaan huomioida vaan tekoaikana oli huomioitu ainoastaan kahden päivän ajanjakso. Kiellettyään A:n yhteydenotot B oli vastannut osaan A:n viesteistä neutraalisti. Osa A:n lähettämistä viesteistä oli ollut

ikävän sävyisiä ja osa neutraaleja. Käräjäoikeus katsoi A:n viestien toistuvuuden olleen korkeintaan kohtalainen ja sisällön pääasiassa neutraali, eikä erityisen ahdistava. A:n menettelyä oikeudettomaksi katsotun kahden päivän ajalta kokonaisuutena arvoellen, ei kyse ollut käräjäoikeuden mukaan sellaisesta menettelystä, että se olisi ollut omiaan aiheuttamaan pelkoa tai ahdistusta siten, että vainoamisen tunnusmerkistö olisi täyttynyt. (Pirkanmaan KO 17/10687.)

Tästä esimerkkitapauksesta käy ilmi, että vaikkei asianomistajalta *edellytetä* välttämättä suoranaista vastaajan yhteydenottojen kieltämistä, se saattaa olla asian oikeusprosessin kannalta hyödyllistä, mitä tulee vainoamismenettelyn oikeudettomuuden toteen näyttämiseen. Esimerkkitaupauksessa tekoajaksi voitiin nimenomaan tekojen oikeudettomuuten perustuen katsoa ainoastaan kahden päivän ajanjakso, joka oli liian lyhyt siihen, että menettely olisi täyttänyt vainoamisen rikostunnusmerkistöön lukeutuvan toistuvuuden edellytyksen. On vaikea sanoa, olisiko syyte jäänyt hylkäämättä, mikäli tekoajaksi olisi voitu laskea koko tapahtumaketjuun lukeutunut yhdeksän päivän ajanjakso, sillä sekin olisi vainoamisrikoksen tekoaikana verrattain lyhyt. Tekoajaksi olisi kuitenkin oletettavasti huomioitu pidempi ajanjakso, mikäli B olisi kieltänyt A:n yhteydenotot ja jättänyt niihin vastamaatta vainoamismenettelyn alusta alkaen.

6.2 Naapuririita

Esimerkkitaupaus:	Pirkanmaan KO 18/137084
Vastaja:	71-vuotias mies
Suhde asianomistajaan:	Naapuri
Syyte ja tekoaika:	Vainoaminen, 1v 4kk
Muut syytekohtat:	Liikenneturvallisuuden vaarantaminen
Rangaistusseuraamus:	Ehdollinen vankeusrangaistus

Esimerkkitaupaus (Pirkanmaan KO 18/137084) käsittelee vainoamistapausta, jossa vastaajana (A) oli 71-vuotias mies ja asianomistajina (B ja C) hänen naapurissaan asuva aviopari. Vainoamismenettely oli saanut alkunsa vuosia kestäneestä naapuririidasta. Vainoamisen tekoaikana oli noin yhden vuoden ja neljän kuukauden kestoinen ajanjakso. Tekoajan aikana A oli toistuvasti uhkailemalla, seuraamalla ja tarkkailemalla

tai muuhun näillä rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainonnut B:tä siten, että menettely oli ollut omiaan aiheuttamaan tässä pelkoa tai ahdistusta. A oli toistuvasti B:n tontin ohi ajaessaan pysäyttänyt ajoneuvonsa ja jäänyt tarkkailemaan tontin tapahtumia. A oli lisäksi tarkkaillut B:tä toistuvasti omalta tontiltaan käsin ja huudellut epäasiallisuuksia. A oli lisäksi kahdella erillisellä kerralla autolla ajaessaan poikennut ajolinjasta ja koukannut autolla kohti tien reunassa kävellyttä B:tä, oletettavasti tarkoituksenaan pelottelu tai uhkailu. Toisella kerralla vaaratilanteessa oli B:n lisäksi ollut tämän puoliso C. Liikenneturvallisuuden vaarantamista käsittelevät syytekohtat perustuvat näihin kahteen tilanteeseen. (Pirkanmaan KO 18/137084.)

Käräjäoikeuden käsittelyssä oli kuultu todistajina asianomistaja B:ta sekä C:tä sekä neljää henkilötodistajaa. Todistajiin oli lukeutunut osapuolten yhteinen rajanaapuri, B:n pitkäaikainen ystävä sekä A:n tytär ja vaimo. Todistajien ja asianomistajien kertomuksista oli käynyt ilmi, että tapahtumien taustalla oli viisi vuotta kestänyt osapuolten välinen naapuririita, joka oli saanut alkunsa asianomistajien tontilla tapahtuneesta rakentamisesta ja maankäyttötoimista. Kertomusten mukaan A oli vuosien saatossa tehnyt B:n ja C:n rakentamisesta yli sata valitusta kunnalle. Osapuolten välillä oli aiemmin ollut eri syytteisiin liittyviä oikeudenkäyntejä hallinto- ja käräjäoikeuksissa. B:n kertomuksen mukaan A oli seisokellut usein tontillaan tuijottaen asianomistajien tontille päin. A oli tarkkaillut B:tä ajotieltä, järveltä veneestä sekä naapurin tontilta käsin. A oli huudellut B:lle sekä tämän tontilla asioineille vieraille. Kokonaisuudessaan B oli kertonut A:n tarkkaillen häntä useita kymmeniä kertoja tekoajaksi määritettyä ajanjaksona. B ja C kertoivat lisäksi, että A oli kahtena erillisenä kertana koukannut autollaan heitä kohden heidän kävellessä tien reunassa. Teon johdosta B ja C olivat joutuneet hyppäämään ojaan autoa väistääkseen ja soittaneet tapahtuneen jälkeen hätäkeskukseen. Todistajina kuultujen osapuolten rajanaapurin ja B:n pitkäaikaisen ystävän kertomukset tukivat asianomistajien kertomuksia. Todistajana toimineen A:n vaimon kertomuksen mukaan A ei olisi tarkkaillut asianomistajia tai puhunut näille vuosiin. A oli kiistänyt kaikki syytteet. (Pirkanmaan KO 18/137084.)

Käräjäoikeus totesi A:n syyllistyneen vainoamiseen. Käräjäoikeuden antaman tuomiolauselman mukaan A oli syyllistynyt siihen rikokseen, mistä hänelle oli vaadittu rangaistusta muutoin, paitsi ettei hän ollut vainonnut B:tä *seuraamalla*. Käräjäoikeus kat-

soi A:n syyllistyneen lisäksi kahteen tahalliseen liikenneturvallisuuden vaarantamiseen. Käräjäoikeus totesi olevan selvää, että tahallaan kohti asianomistajia ajaminen täytti liikenneturvallisuuden vaarantamisen tunnusmerkit. Vainoamisen osalta käräjäoikeus katsoi, että osapuolten aiemmat riitaisuudet olivat merkityksellisiä siihen, kuinka A:n menettelyä arvioitiin vainoamisrikoksen tunnusmerkistön täyttymisen kannalta. Vaikkei A:n syyksi luettua vainoamista ollut tapahtunut päivittäin tai välttämättä edes viikoittain, oli yksittäisiä tekoja ollut useita kymmeniä. Kertomuksiin ja todisteluihin perustuvissa olosuhteissa käräjäoikeus katsoi, että A:n menettelyä oli pidettävä rikoslain mukaisena vainoamisena. Yhteisenä rangaistuksena tuomittiin 50 päiväsakon suuruinen tuntuva sakkorangaistus, joka oli tuomion perusteluiden mukaan oikeuskäytännön mukainen kyseisessä tilanteessa (Pirkanmaan KO 18/137084).

Esimerkkitapauksessa tuomion perusteluihin vaikutti tapahtuman taustalla oleva asiansaisten välinen naapuririita, johon molemmat osapuolet olivat osallisina. Vaikkei vainoamiseksi luettavat teot olleet välttämättä edes viikoittain toistuvia, yksittäisiä tekoja oli silti useita kymmeniä ja tekoaika oli verrattain pitkä, jonka vuoksi menettely katsottiin toistuvaksi. Vainoamismenettelyllä oli myös henkilötodistajia, joiden kertomukset tukivat asianomistajien kertomuksia.

6.3 Entinen aviopuoliso

Esimerkkitapaus:	Pirkanmaan KO 19/115874
Vastaaja:	41-vuotias mies
Suhde asianomistajaan:	Entinen aviopuoliso
Syyte ja tekoaika:	Vainoaminen, 7kk sekä 1v 3kk
Muut syytekohdat:	Lähestymiskiellon rikkominen, lievä petos, laitton uhkaus
Rangaistusseuraamus:	Ehdollinen vankeusrangaistus, 70 päivää

Esimerkkitapauksessa (Pirkanmaan KO 19/115874) kyseessä on vainoamistapaus, jossa vastaajana (A) oli 41-vuotias mies ja asianomistajana (B) tämän entinen aviopuoliso. Käräjäoikeuden pääkäsittelyssä oli käsitelty kahden vainoamisrikoksen ohella lievää petosta, laitonta uhkausta sekä seitsemää lähestymiskiellon rikkomista käsittelevät syytekohdat. Vainoamismenettely oli saanut alkunsa suhteen päättymisestä ja

kestänyt toisessa tapauksessa seitsemän kuukautta ja toisessa yksi vuosi kolme kuukautta. A:lle oli ennen vainoamissyöttä määrätty lähestymiskielto, jonka mukaan hän ei saanut tavata, tai ottaa yhteyttä tai yrittää ottaa yhteyttä B:hen tai heidän lapsiin. A oli rikkonut hänelle määrättyä lähestymiskieltoa seuraamalla ja tarkkailemalla B:tä ja tämän lapsia, sekä ottamalla heihin yhteyttä. (Pirkanmaan KO 19/115874.)

Vainoamisrikoksen tekoaikana A oli uhannut, seurannut, tarkkaillut ja ottanut yhteyttä eli oikeudettomasti vainonnut B:tä siten, että vainoaminen oli ollut omiaan aiheuttamaan uhrissa pelkoa ja ahdistusta. A oli selvittänyt B:n uuden osoitteen, seurannut ja tarkkaillut B:tä toistuvasti tämän kodin lähistöllä, kuvannut B:tä kameralla ja videokameralla, kirjoittanut B:tä halventavia ja uhkaavia kirjoituksia sosiaalisen median sivustoille noin kaksisataa kappaletta sekä ottanut B:hen yhteyttä lähettämällä viestejä kolmannen henkilön kautta. Syyksi luettavien syytteiden lisäksi syyttäjä vaati A:n velvoittamista korvaamaan todistelukustannukset, ja rikosuhrimaksun. B:n vaatimuksena oli, että A korvaisi vainoamisrikosta käsittelevään syytekohtaan perustuen kärsimyksestä 1500 euroa. (Pirkanmaan KO 19/115874.)

Käräjäoikeuden käsittelyssä todistajina oli kuultu A:ta, B:tä sekä henkilötodistajana heidän kanssaan asioinutta sosiaalityöntekijää. Kirjallisina todisteina esitettiin lähestymiskieltoasiakirjoja, valokuvaliitteitä, sekä kuvakaappauksia sosiaalisen median sivustoilta. B:n kertomuksen mukaan A:n toiminta oli johtanut siihen, ettei hän lapsineen uskaltanut poistua kotoa muualle, kun ruokakauppaan, jossa oli pakko käydä. B kertoi, etteivät lapset voineet menettelyn vuoksi ulkoilla normaalisti, joka rajoitti lasten elämää ja aiheutti mielipahaa. B:n kertomuksen mukaan lapsia oli hämmentänyt myös tieto siitä, ettei A saanut lähestyä heitä. B oli kuullut sosiaalityöntekijältä A:n uhanneen tämän henkeä ja koki tämän uhan todella ahdistavana. Todistajana kuultu sosiaalityöntekijä kertoi ottaneensa A:n esittämän uhkauksen tosissaan ja todisti A:n selvittäneen B:n ja lasten olinpaikkaa sinnikkäästi sekä miettineen keinoja, joilla vahingoittaa B:tä. Kun A:n puheista oli käynyt ilmi tämän olevan tietoinen B:n asuinpaikasta, oli sosiaalityöntekijä tehnyt poliisille tutkintapyynnön asiassa. Vastaja A myönsi syyttäjän teonkuvauksen mukaisen vainoamismenettelyn muutoin, mutta kiisti hänen sosiaaliseen mediaan julkaistujen kirjoitusten määrän ja sen, että ne olisivat olleet luonteeltaan. A:n kertomuksen mukaan tarkoituksena ei ollut myöskään uhata B:n

henkeä tai tehdä tälle mitään, vaan purkaa omia tuntemuksia ja unia sosiaalityöntekijälle. (Pirkanmaan KO 19/115874.)

Käräjäoikeus katsoi A:n syyllistyneen vainoamiseen (2 kpl syytekohtia), lähestymiskiellon rikkomiseen (7 kpl syytekohtia) sekä lievään petokseen (1 kpl syytekohtia). Tuomion perusteluina vainoamisrikosten osalta olivat muun muassa B:n kertomus siitä, että A:n teonkuvauksen mukainen menettely oli jokapäiväistä tai vähintään viikoittaista koko tekoajan aikana. Perusteluihin lukeutui myös todisteet siitä, että A:n sosiaaliseen mediaan julkaisseet kirjoitukset olivat B:tä halventavia ja uhkaavia sekä sisälsivät myös tämän henkeen kohdistuvaa uhkaa ja mainitsivat tämän nimeltä. Perusteluina mainittiin niin ikään B:n kertomus siitä, että tilanne johti siihen, ettei B perheineen uskaltanut poistua kotoaan muuten, kuin pakollisille asioiden hoitamisille ja tämä vaikutti perheen elämään merkittävästi ja rajoittavasti, sekä sosiaalityöntekijän kertomus siitä, että A oli uhannut B:n henkeä. Rangaistusseuraamuksena yhteensä kymmenestä syyksi luetusta rikoksesta oli määrätty seitsemänkymmenen päivän ehdollinen vankeusrangaistus aiemman esitutkinnan aikana tapahtuneen vapaudenmenetyksajan lisäksi. A määrättiin lisäksi korvaamaan valtiolle rikosuhrimaksu, B:n oikeudenkäyntikulut sekä vainoamisrikosten osalta B:lle kärsimyskorvauksena 1200 euroa. (Pirkanmaan KO 19/115874.)

Esimerkkitapaus kuvastaa hyvin sitä, että useimmiten vainoamistapausten vankeusrangaistukseen liittyy vainoamistapauksissa myös muita syytekohtia, kuten esimerkiksi lähestymiskiellon rikkominen ja laiton uhkaus. Tuomion perusteluissa korostettiin menettelyn olleen sen laatuista, että se oli omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa ja ahdistusta ja rajoittaneen tämän normaalia elämää merkittävästi. Asian toteen näyttämistä helpotti varmastikin se, että B:n henkeen kohdistuvalle uhkaukselle oli henkilötodistaja. B oli lisäksi dokumentoinut A:n yhteydenottoja muun muassa kuvakaappauksilla, joita oli esitetty käräjäoikeuden käsittelyssä kirjallisina todisteina. Vainoamisrikoksia katsottiin olevan kaksi ja tekoajat olivat sen verran pitkät, että menettelyjen katsottiin olleen toistuvia.

6.4 Salarakas

Esimerkkitapaus:	Pirkanmaan KO 18/119339
Vastaaja:	56-vuotias nainen
Suhde asianomistajaan:	Entinen rakastaja
Syyte ja tekoaika:	Vainoaminen, 1v 1kk
Muut syytekohdat:	Lähestymiskiellon rikkominen, kunnianloukkaus
Rangaistusseuraamus:	Ehdollinen vankeusrangaistus, 6 kuukautta

Esimerkkitapauksessa (Pirkanmaan KO 18/119339) on kyseessä vainoamistapaus, jossa vastaajana (A) oli ollut 56-vuotias nainen ja asianomistajana (B) tämän entinen miespuoleinen rakastaja. Käräjäoikeuden pääkäsitelyssä oli käsitelty vainoamisrikoksen ohella kahta lähestymiskiellon rikkomista sekä kolmea kunnianloukkausta koskevaa syytettä. B oli hakenut lähestymiskielloa A:ta vastaan jo ennen vainoamisasian vireille tuloa. Tästä johtuen syytteisiin lukeutui myös kaksi lähestymiskiellon rikkomista. (Pirkanmaan KO 18/119339.)

Vainoamisrikoksen tekoaika oli yhden vuoden ja yhden kuukauden kestoinen ajanjakso, jona aikana A oli toistuvasti seurannut, ottanut yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainonnut B:tä siten, että menettely oli ollut omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta. Vainoamisrikokseen oli lukeutunut useita osatekoja, joista suurin osa oli yhteydenottoja, jotka olivat olleet kohdistettuja B:lle, tämän perheelle, lähipiirille ja työpaikalle. A oli lähettänyt B:lle yhteensä noin viisikymmentä viestiä ja ottanut tähän puhelimitse yhteyttä niin ikään useita kymmeniä kertoja. B:n työpaikan eri toimipisteisiin A oli ollut yhteydessä useita kertoja puhelimitse, sähköpostitse ja kirjeitse. A oli lisäksi ottanut B:n lähipiiriin yhteyttä puhelimitse, tekstiviestein, sähköpostitse ja kirjeitse useita kymmeniä kertoja. Yhteydenotot olivat kohdistettu B:n veljelle, vaimolle, pojalle, pojan kihlatulle, pojan appivanhemmille, perhetuttavalle, ystävälle sekä B:n käyttämälle autokorjaamolle. Yhteydenottojen sisällöt olivat olleet B:tä herjaavia ja tämän yksityisyyttä loukkaavia. B:n lähipiirille osoitettuihin kirjeisiin oli muun muassa liitetty arkaluonteisia valokuvia B:stä. Yhteydenottojen lisäksi A oli selvittänyt tietoja B:n matkustamisista ja hotelliyöpymisistä sekä toimittanut alushousunsa B:n auton viereen, auton ollessa pysäköitynä tämän kotipihaan. (Pirkanmaan KO 18/119339.)

Käräjäoikeuden käsittelyssä oli kuultu todistelutarkoituksissa henkilötodistajina sekä A:ta että B:tä. Kirjallisina todisteina oli esitetty B:n laatima kooste, joka sisälsi taulukoita, valokuvia ja kuvakaappauksia A:n yhteydenotoista. Muina kirjallisina todisteina toimi kaksi kappaletta tuomioita lähestymiskieltoasioissa, A:n teksti- ja WhatsApp -viestejä B:lle, A:n kirje B:n vaimolle, useita A:n kirjeitä B:n pojalle ja tämän kihlatulle, useita A:n kirjeitä B:n pojan appivanhemmille, A:n kirje B:n perhetuttavalle, useita A:n kirjeitä B:n työpaikalle, A:n tekstiviestejä B:n työpaikalle ja lähipiirille, lista A:n puhelusta B:lle, kaksi äänitallennetta A:n B:lle soittamista puhelusta sekä B:n vaimon tekemä lastensuojeluilmoitus A:n lapsista. (Pirkanmaan KO 18/119339.)

A oli kiistänyt kaikki syytteet vainoamisesta, lähestymiskiellon rikkomisista sekä kunnianloukkauksista. A oli myöntänyt lähettäneensä osan teonkuvauksessa listatuista tekstiviesteistä, kirjeistä ja sähköposteista, sekä soittaneensa osan teonkuvauksessa mainituista puhelusta. A oli kuitenkin lausunut hänellä olleen asialliset perusteet kunkin yhteydenottoon. A oli kiistänyt syyllistyneensä vainoamiseen. Käräjäoikeus katsoi, että vainoamissyytteeseen mukaan luetuista teoista muutama jäi näyttämättä toteen, joten kyseiset syytteen alakohdat hylättiin. Kyseessä oli yksi A:n väitetyistä puhelusta B:n työpaikalle, alushousujen toimittaminen B:n auton viereen sekä A olisi hankkinut tietoa B:n hotellivarauksiin liittyen. (Pirkanmaan KO 18/119339.)

Tuomion perusteluissa mainittiin B:n dokumentoineen yli vuoden ajan kaikki A:lta vastaanottamansa yhteydenotot yhteydenottotapoineen, tapahtuma-aikoinen ja sisältöineen. Käräjäoikeudella ei ollut syytä epäillä B:n kertomusta, sillä tämän kokoamat kirjalliset todisteet tukivat kertomusta täysin. Vaikka B:lle oli saapunut tekstiviestejä useista eri numeroista, voi niiden johdonmukaisesta seksuaalisesti vihjailevasta ja herjaavasta sisällöstä päätellä, että A on lähettänyt kaikki todistusaineistoissa mainitut viestit. Käräjäoikeus katsoi kyseessä olleen A:n pyrkimys peittää henkilöllisyytensä käyttämällä useita eri prepaid -liittymiä yhteydenotoissaan. Tämä johtui käräjäoikeuden päätelmän mukaan A:lle määrätystä lähestymiskiellosta, jossa on kielletty kaikki yhteydenotot B:hen. Käräjäoikeuden antaman tuomion johtopäätöksissä käräjäoikeus katsoi A:n yhteydenottojen tarkoituksena olleen B:n ahdistelu, vainoaminen ja tämän saattaminen häpeään lähipiirinsä kesken ja työpaikallaan. A:n menettely oli käräjäoikeuden mukaan ollut toistuvaa ja tekoajaksi oli katsottu hieman yli vuoden mittainen

ajanjakso. Kokonaisuutena arvostellen käräjäoikeus katsoi menettelyn täyttävän vainoamisen tunnusmerkistön, sillä A oli oikeudettomasti vainonnut B:tä siten, että menettely oli ollut omiaan aiheuttamaan B:ssä pelkoa ja ahdistusta. (Pirkanmaan KO 18/119339.)

Käräjäoikeus katsoi A:n syyllistyneen vainoamiseen, kahteen lähestymiskiellon rikkomiseen ja kahteen kunnianloukkaukseen. Vain yksi kunnianloukkausta koskeva syyte hylättiin. Vainoamisesta rangaistusseuraamuksena tuomittiin viiden kuukauden vankeusrangaistus. Syyksi luetuista rikoksista yhteisenä rangaistusseuraamuksena tuomittiin yhteensä kuusi kuukautta vankeutta. Tämä tarkoittaa sitä, että syyksi luetut kunnianloukkaukset ja lähestymiskiellon rikkomiset lisäsivät vankeusaikaa yhdellä kuukaudella. Vankeus tuomittiin ehdollisena perustuen siihen, ettei A:lla ollut aiempia merkintöjä rikosrekisterissään. Käräjäoikeus katsoi, että vainoaminen oli syytteistä ankarimmin rangaistava, sillä A:n menettelystä johtuen B oli joutunut elämään yli vuoden ajan jatkuvassa pelossa siitä, mitä A seuraavaksi tekee ja kehen tämä seuraavaksi ottaa yhteyttä. Rangaistusseuraamuksena perusteina käräjäoikeus piti muun muassa vainoamisrikoksen pitkää tekoaikaa, sillä teot olivat jatkuneet yli vuoden ajan. Käräjäoikeus katsoi A:n motiivina olleen kosto hänen ja B:n suhteen päättymisestä. (Pirkanmaan KO 18/119339.)

7 YHTEENVETO

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa vainoamisrikoksia käsittelevää perehdytysmateriaalia, joka selventäisi Rikosuhripäivystyksen työntekijöiden ja vapaaehtoisten keskuudessa vainoamisrikosten ominaispiirteitä, rikostunnusmerkistön käytännön merkitystä, oikeusprosessin kulkua sekä ilmiön tunnistamista kokonaisuutena. Perehdytysmateriaalin on tarkoitus toimia Rikosuhripäivystyksen työntekijöiden ja vapaaehtoisten työn tukena heidän työskennellessään vainoamisen uhrien kanssa. Koska he toimivat muun muassa rikosten uhrien tukihenkilöinä oikeusprosessin aikana, koin että työ oli tärkeää toteuttaa asiatekstillä, jossa asioista käytettiin samoja termejä kuin oi-

keusprosessin aikanakin. Lisäksi itselleni oli ehdottoman tärkeää hankkia mahdollisimman paljon käytännön tietoutta viranomaistahoilta, jotta työssä saataisiin tuotua esiin vainoamisrikosten ominaispiirteitä ja oikeusprosessin kulkua käytännön kannalta, eikä ainoastaan teoriassa. Tutkimusta toteutettiin käyttämällä tutkimusmenetelmänä kvalitatiivista tutkimusta ja tutkimusstrategioina empiiristä oikeustutkimusta, haastattelututkimusta sekä monitapaustutkimusta. Kvalitatiivinen tutkimus oli oikea tutkimusmenetelmä työlle, jonka tavoitteena oli ymmärtää tutkittavaa ilmiötä ja sen ominaispiirteitä. Empiirisen oikeustutkimuksen avulla pyrittiin selvittämään mitä tutkittava ilmiö käytännössä tarkoittaa. Vainoamisen rikostunnusmerkistö on kuvattu rikoslaissa suppeasti ja tulkinnanvaraisesti, jonka vuoksi tunnusmerkistön käytännön merkitystä pyrittiin havainnoimaan tutkimalla lainvalmistelumateriaaleja ja keräämällä empiiritietoutta haastattelu- ja monitapaustutkimuksen menetelmin. Henkilöhaastattelujen kohteeksi valittiin viranomaistahoja, jotka työskentelevät eri vaiheissa oikeusprosessia. Haastateltaviksi valikoitui esitutkintaviranomainen eli poliisi, syyteharkinnan suorittava taho eli syyttäjä, sekä asian tuomioistuimessa ratkaiseva taho eli kärjäjätuomari. Näin saatiin kerättyä empiiritietoutta vainoamisrikosten ominaispiirteistä ja oikeusprosessin jokaisesta vaiheesta.

7.1 Tutkimustulokset

Työn suunnitteluvaiheessa toimeksiantaja totesi vainoamisen olevan hankalasti tunnistettava paitsi vainoamisen uhreille, myös heidän kanssaan työskenteleville ammatillisille (Westman henkilökohtainen tiedonanto 31.5.2018). Tehty tutkimus vahvisti opinnäytetyön aiheen valintaan johtaneen käsityksen siitä, että vainoamisrikosten tunnistaminen, tutkiminen ja toteen näyttäminen *on* haastavaa. Koska perehdytysmateriaalin tarkoituksena oli helpottaa vainoamisen tunnistamista selkeänä kokonaisuutena, haastattelu- ja monitapaustutkimuksen avulla pyrittiin selvittämään *mikä* tekee vainoamisesta hankalasti tunnistettavan ja tutkittavan ilmiön. Haastateltavana toiminut esitutkintaviranomainen jakoi toimeksiantajan näkemyksen siitä, ettei vainoamisen uhri usein tunnista itsekään joutuneensa rikoksen uhriksi. Vainotut hakeutuvat poliisin puolelle usein hakeakseen apua ainoastaan siihen, että vainoamismenettely saataisiin päättymään. Esitutkintaviranomaisen mukaan muun muassa nykypäivän tekniikka so-

siaalisine medioineen mahdollistaa vainoamisen niin, ettei uhri ymmärrä kyseessä olevan rikos. (Laurila henkilökohtainen tiedonanto 10.7.2019.) Koska vainoaminen saa hyvin usein alkunsa päättyneestä parisuhteesta, saatetaan vainoajan tekoja oikeuttaa lisäksi sillä, että kyseessä olisi normaalia parisuhteen päättymisestä aiheutunutta katkeruutta. Myös vainon uhri saattaa itse uskoa vainoamismenettelyn olevan parisuhteen päättymisen aiheuttamalla katkeruudella selitettävissä.

Esitutkintaviranomaisten sekä syyttäjän mielestä vainoamisen tunnistamisesta tekee hankalan se, että vainoaminen on poikkeava rikos, sillä selkeästi yhden rikoksen tunnusmerkit sisältävän rikostunnusmerkistön sijasta vainoaminen koostuu useista osateoista. Tämä tekee vainoamisesta hyvin monimuotoisen rikostunnus- sekä tekoapamerkistöltään. Vainoamisen osateot voivat itsenäisinä tekoina täyttää useankin eri rikoksen tunnusmerkit ja *kokonaisuus* voi täyttää vainoamisen tunnusmerkistön. (Laurila henkilökohtainen tiedonanto 10.7.2019; Kihlakunnansyyttäjä NN henkilökohtainen tiedonanto 21.5.2019.) Suurin osa rikoslaissa rikokseksi määritellyistä teoista täyttävät yhden rikoksen tunnusmerkistön, joten vainoaminen on tässä mielessä poikkeava rikos. Lisää haasteita vainoamisen tunnistamiseen ja sen rikostunnusmerkistön täyttymiseen aiheuttaa niin sanotun *abstraktin vaaran* edellytys, jonka mukaan vainoamismenettelyn on oltava omiaan aiheuttamaan pelkoa ja ahdistusta. Kyseisen rikostunnusmerkistössä määritellyn edellytyksen täytyminen koetaan esitutkintaviranomaisen mukaan haastavaksi, koska pelko ja ahdistus ovat subjektiivisia kokemuksia, jotka vainoamisen uhri voi kokea hyvin eri tavoin kuin asiaa tutkivat viranomaiset. (Laurila henkilökohtainen tiedonanto 10.7.2019.)

Syyteharkinnan suorittavan viranomaisen mukaan vainoamisen tunnistaminen on hyvällä pohjalla mutta *toteen näyttäminen* usein haastavaa. Haasteita aiheuttaa muun muassa rikostunnusmerkistössä edellytykseksi määritelty toistuvuus. Vaikka vainoamisen rikostunnusmerkistö täytyisi muilta osin ja tekojen voitaisiin katsoa olleen omiaan aiheuttamaan pelkoa ja ahdistusta, voi teko aika olla liian lyhyt siihen, että vainoamismenettelyn voitaisiin katsoa olleen *toistuvaa*. (Kihlakunnansyyttäjä NN henkilökohtainen tiedonanto 21.5.2019.) Syyttäjä jakoi esitutkintaviranomaisen näkemyksen siitä, että vainoamisen koostuminen useista osateoista saattaa hankaloittaa sen toteen näyttämistä. Jos vainoamiseen mahdollisesti lukeutuvista osateoista on tehty erillisiä rikosilmoituksia ja käyty tuomioistuinkäsittelyä ennen vainoamisen vireille tulemista,

saattaa osatekojen aiempi tuomioistuinkäsittely estää oikeusvoimavaikutuksen vuoksi niiden lukemisen osaksi vainoamista. (Kihlakunnansyyttäjä NN henkilökohtainen tiedonanto 21.5.2019.)

Mitä tulee vainoamisen tunnistettavuuteen viranomaisten keskuudessa, tutkimustuloksista käy ilmi, ettei kyse ole niinkään siitä, etteivät viranomaiset tunnistaisi vainoamista – vaan enneminkin vainoamisrikosten kokonaisuuden *monimuotoisuudesta* ja *abstraktiudesta*. Suomen rikoslakiin suoraan kirjoitetut rangaistussäännökset ovat normaalisti rikostunnusmerkistöltään melko *suoria* ja yksiselitteisiä. Kansainvälisiin sopimuksiin pohjautuvat rangaistussäännökset ovat usein rikostunnusmerkistöltään hyvin yleisluonteisia. (Tapanila henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2019.) Tämä johtunee siitä, että esimerkiksi Euroopan neuvoston yleissopimukset ovat tarkoitettu implementoitavaksi kaikkien jäsenmaiden lainsäädännöissä, jonka vuoksi niiden on pakkokin olla tietyssä määrin yleisluonteisia. Koska vainoamisen kriminalisointi pohjautuu Euroopan neuvoston yleissopimuksen naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta, selittää tämä sen, miksi vainoamisen rikostunnusmerkistö saatetaan kokea hankalasti *tulkittavaksi*.

Ilmiön tunnistamisen ja rikostunnusmerkistön täyttymisen ohella tutkimuksessa selvitettiin vainoamisrikosten ominaispiirteitä, oikeusprosessin sisältöä ja kulkua. Tutkimusmenetelmien avulla saatiin kerättyä runsaasti materiaalia, joka selventää vainoamisen tunnistamista selkeänä kokonaisuutena sekä vainoamisrikosten oikeusprosessin kulkua. Uskon oikeusprosessin kuvaamisesta sekä esimerkkitapauksista olevan runsaasti hyötyä Rikosuhripäivystyksessä tukihenkilöinä toimiville henkilöille. Etenkin haastattelututkimuksen avulla saatiin kerätyksi arvokasta käytännön tietoa viranomais-tahoilta. Tutkimustuloksina kerättiin tietoa vainoamisen uhreille olennaisista seikoista vainoamisrikoksen oikeusprosessiin liittyen sekä käytännön vinkkejä muun muassa rikosilmoituksen tekemistä ja käräjäoikeuden pääkäsittelyä varten. Uskon kerätyn materiaalin antavan toimeksiantajalle toivotun laista hyötyä vainoamisen uhrien auttamisessa.

7.2 Tulosten arviointi

Ehdoton edellytys itselleni työn suunnitteluvaiheessa oli se, että työ toteutettaisiin toimeksiantajalle, jolla on mielenkiintoa aiheeseen ja aitoa tarvetta tutkimukselle. Tein tutkimusta Rikosuhripäivystykselle erittäin mielelläni myös sen vuoksi, että koen heidän tekevän arvokasta työtä rikosten uhrien ja heidän läheisten parissa. Uskon tutkimustuloksista olevan hyötyä heidän työssään vainoamisen uhrien parissa. Tutkittava aihe oli myös itselleni äärimmäisen mielenkiintoinen. Intoa tutkimuksen tekemiseen lisäsi se, että aihe on niin ajankohtainen. Oli innoittavaa huomata, että jokainen viranomaistaho keneltä pyydettiin haastattelua aiheesta, oli niin kiinnostunut siitä. Viranomaistahojen mielenkiinto aiheeseen ja positiivinen palaute lisäsi aiheen valintaan johdanutta näkemystä siitä, että aihe puhuttaa ja siitä riittää tutkittavaa. Aiheen ajankohtauus teki tutkimuksesta mielekkään, sillä aihetta ole tutkittu vielä laajasti, etenkin Suomessa. Toisaalta tutkimusta myös hankaloitti lähdemateriaalin vähyyden vuoksi se, että vainoaminen on lisätty rikoslakiin vasta 2014. Tämä näkyi lähinnä siinä, ettei aiheesta ole vielä juurikaan oikeuskirjallisuutta tai ennakkotapauksia. Oikeuskirjallisuuden niukkaa määrää on lähdeaineistossa kompensoitu sillä, että tutkimuksen aikana on toteutettu kolme henkilöhaastattelua sekä saatu henkilökohtaisina tiedonantoina aineistoja oikeusministeriöltä ja poliisin tulostietojärjestelmästä.

Tutkittavasta aiheesta saisi aikaiseksi huomattavasti laajemmankin tutkimuksen. Koin kuitenkin saaneeni tutkimuksesta irti sen mitä halusinkin, opinnäytetyön laajuuden rajoissa. Erityisesti haastattelu- ja monitapaustutkimuksen tuloksina syntyi arvokasta kokemusperäistä tietoa, josta koen olevan toimeksiantajalle valtavasti hyötyä. Aitoihin tosielämän tapauksiin ja niiden oikeusprosessiin pohjautuva kokemusperäinen tieto teki mielestäni sen, mikä oli tavoitteena – selvensi vainoamisrikosten ominaispiirteitä ja oikeusprosessin kulkua. Haastattelututkimuksen avulla saatiin lisäksi kerätyksi arvokkaita käytännön vinkkejä siihen, mitä vainoamisen uhrin tulisi odottaa vainoamisrikosten oikeusprosessilta ja käräjäoikeuden pääkäsittelyltä. Tämä oli mielestäni arvokasta tietoa, sillä uskon monien rikosasian asianomistajien jännittävän nimenomaisesti pääkäsittelyä ja muun muassa vastaajan kohtaamista käsittelyssä.

7.3 Jatkotutkimusideat

Tämä opinnäytetyö luovutetaan tutkimustuloksineen toimeksiantajalle, joka voi hyödyntää työtä valitsemassaan laajuudessa luodessaan organisaation sisäisiä oppaita. Työn suunnitteluvaiheessa pohdimme toimeksiantajan kanssa sitä, tulisiko työssä kerätä tietoutta vainoamisen uhreille teetettävään oppaaseen vai toimeksiantajaorganisaation sisäiseen käyttöön. Koska toimeksiantaja toivoi oikeudellisempaa näkökulmaa, päädyimme asettamaan työn tavoitteeksi tuottaa perehdytysmateriaalia uhrien kanssa työskentelevien ammattilaisten käyttöön.

Opas vainoamisen uhreille ei ollut oikea valinta tämän työn aiheeksi, mutta se olisi mielestäni yksi loogisista jatkotutkimusvaihtoehdoista aiheelle. Yhdistämällä tämän opinnäytetyön tuloksia sosiaalialan tutkimustuloksiin, saisi varmasti luotua kattavan oppaan vainoamisen uhreille. Itseäni kiinnostaisi jatkaa tutkimusta muun muassa teetettävällä laajemmin haastattelututkimuksen, jossa haastateltaisiin muun muassa vainoamisrikosten uhreja oikeusprosessin jälkeen. Olisi arvokasta saada selville, kokevatko uhrin oikeusprosessin ja vastaajalle langetetun rangaistusseuraamuksen tuovan toivotun lopputuloksen.

Itseäni kiinnostaisi jatkotutkimus, joka vastaisi muun muassa seuraaviin kysymyksiin:

- Mitä odotuksia asianomistajalla oli oikeusprosessista? Täytyivätkö ne?
- Oliko seuraamuksena sakkorangaistus, ehdollinen vai ehdoton vankeusrangaistus?
- Päätyikö vainoamisen menettely prosessin jälkeen? Jos ei, kuinka pian se jatkui?
- Selvisikö oikeusprosessin aikana, mikä oli vastaajan motiivi vainoamiseen?
- Aiheuttiko vainoamisen menettely pysyviä haittoja asianomistajan elämään?

Olisi myös kiinnostavaa jatkaa tutkimusta vainoamistapausten rangaistusseuraamuksiin liittyen, sillä esimerkiksi Ruotsissa rangaistusseuraamukset vainoamisesta ovat Suomen lainsäädäntöä merkittävästi tiukemmat. Jatkotutkimuksessa voisi pureutua vainoamisesta annettuihin syyttämättä jättämispäätöksiin ja tuomioihin. Tutkimuksella voisi selvittää yleisimmät syyt sille, miksi vainoamisrikoksen esitutkinta päätetään tai asiassa tehdään päätös syyttämättä jättämisestä. Tuomioista voisi tutkia, mitä vaaditaan, jotta vainoamisesta tuomitaan ehdoton vankeusrangaistus.

Jatkotutkimuksella olisi mielenkiintoista saada vastaukset muun muassa seuraaviin kysymyksiin:

- Onko vainoamisen rangaistuskäytäntö Suomessa riittävällä tasolla suhteessa asianomistajan elämälle aiheutuviin haittoihin tai mahdollisiin seuraamuksiin?
- Mikä on yleisin syy, miksi vainoamisesta tehdään syyttämättäjättämispäätös?
- Kuinka suuressa osassa tapauksia seuraamuksena on vankeusrangaistus?
- Mitä vaaditaan, jotta seuraamuksena on sakkorangaistuksen sijaan vankeutta?
- Kuinka suuri osa vankeusrangaistuksista on tuomittu ehdottomina?
- Mikä on ehdottoman vankeusrangaistuksen keskimääräinen pituus?

LÄHTEET

Anttila, P. 2006. Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos, tekeminen. 2. uud. p. Hamina: Akatiimi Oy.

Aalto, H. Poliisi: Laki puree alle kolmasosaan tuomituista. Satakunnan kansa 7.3.2016. Viitattu 25.3.2019. <http://www.satakunnankansa.fi/>

Centers for Disease Control and Prevention: National Center for Injury prevention and Control, Division of Violence Prevention. 2014. Prevalence and Characteristics of Sexual Violence, Stalking, and Intimate Partner Violence Victimization — National Intimate Partner and Sexual Violence Survey, United States, 2011. Surveillance Summaries: 5.9.2014, 63(SS08);1–18.

Council of Europe. 2011. Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Council of Europe Treaty Series, CETS 210. Viitattu 7.4.2019. <https://rm.coe.int/16800d383a>

Ervasti, K. 2004. Empiirinen oikeustutkimus. Teoksessa Lindfors, Heidi (toim.): Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja, ISSN 1235-9254; 64, 9–15. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Esitutkintalaki 22.7.2011/805 muutoksineen.

Euroopan ihmisoikeussopimus (EIS). 20.5.1999/63.

Euroopan neuvosto. 2011. Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta. Council of Europe Treaty Series, CETS 210. Viitattu 6.4.2019. <https://rm.coe.int/1680462532>

Finlex. 2014. Vainoamisesta tuli rangaistavaa - sananvapausr rikoksia koskevat säännökset täsmentyivät. Finlex uutiset 24.01.2014. Viitattu 6.4.2019. <https://www.finlex.fi/>

Frände, D., Helenius, D., Hietanen-Kunwald, P., Hupli, T., Koulu, R., Lappalainen, J., Lindfors, H., Niemi, J., Rautio, J., Saranpää, T., Turunen, S., Virolainen, J. & Vuorenpää, M. 2017. Prosessioikeus. Helsinki: Alma Talent. Viitattu 4.8.2019.

HE 19/2013 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §: n ja poliisilain 5 luvun 9 §: n muuttamisesta.

Helsingin HO 5.12.2016 16/150954.

Häkkänen, H. 2008. Katsaus: vainoaminen. Duodecim 2008, 124: 751–6. Viitattu 9.7.2016. <https://www.ebm-guidelines.com/xmedia/duo/duo97156.pdf>

Häkkänen-Nyholm, H. & Salo, V. 2019. Miten vainoamisesta tuomitaan – oikeuskäytäntö vuosina 2015 – 2016. Defensor Legis 2019/3, 296–308. Viitattu 14.7.2019. <https://www-edilex-fi>

Jokela, A. 2018. Rikosprosessioikeus. 5. uud. p. Helsinki: Alma Talent.

- Kananen, J. 2013. Case-tutkimus opinnäytetyönä, Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 143. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 27.7.2019.
- Keinänen, A. & Vääänen, U. 2015. Empiirinen oikeustutkimus - mitä ja milloin? Edilex 2015/7, 3.3.2015. Viitattu 6.4.2019. <https://www-edilex-fi.lillukka.samk.fi/artikkelit/14917.pdf>
- Kerkelä, L. 2014. Vainoamisesta ja viestintärauhan rikkomisesta yli tuhat ilmoitusta – tuomioita alle kymmenen. Helsingin Sanomat 28.9.2014. Viitattu 25.3.2019. <http://www.hs.fi>
- Laki lähestymiskiellosta 4.12.1998/898 muutoksineen.
- Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689 muutoksineen.
- Laki rikoslain muuttamisesta 879/2013 muutoksineen.
- Laurila, A. 2019. Vanhempi rikoskonstaapeli, Sisä-Suomen Poliisilaitos. Tampere. Henkilökohtainen tiedonanto 10.7.2019. Aineisto haastattelijan hallussa.
- LaVM 11/2013 vp. Lakivaliokunnan mietintö 11/2013 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §: n ja poliisilain 5 luvun 9 §: n muuttamisesta.
- Linna, T. 2019. Prosessioikeuden oppikirja. 2. uud. p. Helsinki: Alma Talent. Viitattu 4.8.2019. <https://samk.finna.fi/Record/tyrni.128793>
- Matikainen, T. 2015. Vainoaminen - uusi kriminalisointi ja sen soveltaminen käytännössä. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.
- NN. 2019. Kihlakunnansyyttäjä, Sisä-Suomen Syyttäjänvirasto. Tampere. Henkilökohtainen tiedonanto 21.5.2019. Aineisto haastattelijan hallussa.
- Näre, S. 2008. Julkisen intimitoituminen ja performatiivinen väkivalta. Teoksessa Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (toim.): Paljastettu intiimi, sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka, 195–221. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Viitattu 14.7.2019.
- Oikeushallinnon www –sivut. 2019. Viitattu 10.7.2019. <http://www.oikeus.fi>
- Oikeusministeriö. 2019. Yksityisoikeus- ja oikeudenhoito-osasto, tuomioistuinasiat. Henkilökohtainen tiedonanto 6.5.2019. Aineisto haastattelijan hallussa.
- Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät: uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3. uud. p. Helsinki: Sanoma Pro. Viitattu 5.5.2019. <https://www.ellibslibrary.com/book/978-952-63-2695-5>
- Pakkokeinolaki 22.7.2011/806 muutoksineen.
- Pirkanmaan KO 16.2.2017 17/106878.
- Pirkanmaan KO 4.5.2018 18/119339.

Pirkanmaan KO 6.9.2018 18/137084.

Pirkanmaan KO 5.4.2019 19/115874.

Poliisin www-sivut. 2019. Viitattu 20.7.2029.

Poliisin Tulostietojärjestelmä. 2019. Henkilökohtainen tiedonanto 20.4.2019. Aineisto haastattelijan hallussa.

Purcell, R., Pathé, M., & Mullen, P. E. 2004. Editorial: When do repeated intrusions become stalking? *Journal of Forensic Psychiatry and Psychology*, 15, 571–583. Viitattu 28.7.2019. [https://researchbank.swinburne.edu.au/file/6d3339d3-e2a4-4713-93ac-0fdb1b13c315/1/PDF%20\(Accepted%20manuscript\).pdf](https://researchbank.swinburne.edu.au/file/6d3339d3-e2a4-4713-93ac-0fdb1b13c315/1/PDF%20(Accepted%20manuscript).pdf)

Rikoslaki 19.12.1889/39 muutoksineen.

Rikosuhripäivystyksen www –sivut. 2019. Viitattu 31.5.2019. <https://www.riku.fi/>

Salo, V. 2018. Vainoamislain oikeuskäytäntö vuosina 2015–2016 ja asianomistajien psyykkinen hyvinvointi. Pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopisto: lääketieteellinen tiedekunta.

Silvennoinen, E. & Tolvanen, M. 2014. Vainoaminen rangaistavaksi – loittoneeko vaino, riita? *Defensor Legis* 5/2014, 752–763. Viitattu 20.4.2019. <https://www.edilex.fi/>

Spitzberg, B. 2002. The tactical topography of stalking victimization and management. *San Diego State University: Trauma, violence & abuse*, Vol 3, No 4, S. 261–288. Viitattu 28.7.2019. <https://pdfs.semanticscholar.org/1322/5fabb3be44f5a1df2e183e173b9f65b61526.pdf>

Stalking awareness. 2019. Stalking fact sheet: stalking laws. Viitattu 9.7.2019. <https://www.stalkingawareness.org/>

Stalking Risk Profile. 2019. Stalking legislations. Viitattu 9.7.2019. <https://www.stalkingriskprofile.com>

Tammiaho, H. 2019. Käräjätuomari. Pirkanmaan käräjäoikeus. Tampere. Henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2019. Aineisto haastattelijan hallussa.

Tapanila, A. 2019. Käräjätuomari, Pirkanmaan käräjäoikeus. Tampere. Henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2019. Aineisto haastattelijan hallussa.

Valtakunnansyyttäjänviraston www-sivut. 2019. Viitattu 10.7.2019. <https://www.valtakunnansyyttajanvirasto.fi/>

Washington Post. 1992. Anti-Stalking laws top list of new legislation. *Washington Post* 29.6.1992. Viitattu 9.7.2019.

Westman, K. 2018. Sisä-Suomen aluetoimiston aluejohtaja. Rikosuhripäivystys. Tampere. Henkilökohtainen tiedonanto 31.5.2018.

HENKILÖHAASTATTELU: KIHlakunnansyyttäjä

Henkilöhaastattelu opinnäytetyön aineistoksi. Opinnäytetyö toteutetaan Rikosuhripäivystyksen (RIKU) toimeksiannosta ja sen tarkoituksena on selventää vainoamisrikkosten tunnusmerkistöä ja oikeusprosessia. Opinnäytetyön tuloksena syntyy perehdytysmateriaalia Rikosuhripäivystyksen työntekijöiden ja vapaaehtoisten käyttöön. Työn aiheena on: *Vainoamisrikokset – perehdytysmateriaalia Rikosuhripäivystyksen työntekijöille.*

Haastattelija: *Miia Niittumaa, Satakunnan ammattikorkeakoulu*

Vastauspäivämäärä:

Haastateltavan nimi:

Haastateltavan ammatti:

Kokemusvuodet:

1. RIKUn mukaan, vainoamisen tunnistaminen kokonaisuutena on haastavaa heidän työntekijöilleen sekä vainoamisen uhreille. Mikä on kokemuksesi mukaan haastavinta vainoamisrikkosten tunnistamisessa?
2. Esiintyykö vainoamistapauksissa kokemuksesi mukaan tyypillisiä, usein toistuvia, elementtejä?
3. Mitkä ovat kokemuksesi mukaan yleisesti käytetyt vaihtoehtoiset syytteet vainoamistapausten oikeudenkäynnissä? Miksi syyttäjä saattaa esittää vainoamistapausten kohdalla vaihtoehtoisia syytteitä?
4. Vainoamisen uhri saattaa usein pelätä rikosilmoituksen tekemistä harkitessaan, ettei tapauksen näyttö riitä. Mitkä ovat kokemuksesi mukaan yleisiä syitä siihen, että vainoamistapausten syyteharkinta päättyy syyttämättäjättämispäätökseen?

5. Onko kokemuksesi mukaan jotain, mitä vainoamisen uhri voisi itse tehdä tukeakseen sitä, että vainoamistapausten tutkinnassa olisi riittävästi näyttöä rikostunnusmerkistön täyttymiseksi?
6. Vainoamisen tunnusmerkistö edellyttää, että tekotapatunnusmerkistön mukaiset toistuvat teot ovat omiaan aiheuttamaan pelkoa tai ahdistusta. Miten abstraktisen vaaran toteutumista arvioidaan syyteharkinnassa?
7. Kuinka suuri merkitys tekoajan pituudella on kokemuksesi mukaan siihen, että vainoamisen rikostunnusmerkistö katsotaan syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin aikana täyttyneeksi?
8. Onko vainoamistapausten oikeudenkäynnissä kokemuksesi mukaan joitakin erityispiirteitä, joihin asianomistajan tulisi varautua ennalta oikeudenkäyntiin valmistautuessaan?
9. Vainoamistapausten oikeudenkäynnissä käsitellään usein myös lähestymiskiellon rikkomista koskevia syytteitä. Onko kokemuksesi mukaan yleistä, että asianomistaja hakee lähestymiskielloa jo ennen vainoamisesta rikosilmoituksen tekemistä?

HENKILÖHAASTATTELU: VANHEMPI RIKOSKONSTAAPELI

Henkilöhaastattelu opinnäytetyön aineistoksi. Opinnäytetyö toteutetaan Rikosuhripäivystyksen (RIKU) toimeksiannosta ja sen tarkoituksena on selventää vainoamisrikkosten tunnusmerkistöä ja oikeusprosessia. Opinnäytetyön tuloksena syntyy perehdytysmateriaalia Rikosuhripäivystyksen työntekijöiden ja vapaaehtoisten käyttöön. Työn aiheena on: *Vainoamisrikokset – perehdytysmateriaalia Rikosuhripäivystyksen työntekijöille.*

Haastattelija: *Miia Niittumaa, Satakunnan ammattikorkeakoulu*

Vastauspäivämäärä:

Haastateltavan nimi:

Haastateltavan ammatti:

Kokemusvuodet:

1. RIKUn mukaan, vainoamisen tunnistaminen kokonaisuutena on haastavaa niin vainoamisen uhreille, kuin myös heidän kanssa työskenteleville ammattilaisille. Tunnistetaanko vainoamistapaukset mielestäsi hyvin poliisien keskuudessa? Mikä on näkemysesesi mukaan haastavinta vainoamisrikkoksen tunnistamisessa?
2. Mitkä ovat kokemuksesi mukaan yleisimmät tavat, jolla vainoamistapaus tulee poliisiin tietoisuuteen?
3. Esiintyykö vainoamistapauksissa kokemuksesi mukaan tyypillisiä, usein toistuvia, elementtejä?
4. Miten kuvaisit poliisin esitutkintaprosessin kulkua ja kestoa? Onko vainoamistapauksen esitutkinnassa joitakin erityispiirteitä?

5. Voidaanko esitutkinta rajoittaa tai keskeyttää vainoamistapauksissa? Mikä voisi olla syynä siihen, että vainoamistapauksen esitutkinta rajoitettaisiin tai keskeytettäisiin?

6. Käyttääkö poliisi kokemuksesi mukaan pakkokeinoja vainoamistapausten tutkimuksessa? Jos, niin minkälaisia pakkokeinoja?

7. RIKUn mukaan vainoamisen uhri pelkää usein rikosilmoitusta harkitessaan, ettei tapauksen näyttö riitä. Onko tämä mielestäsi aiheellinen pelko? Onko kokemuksesi mukaan jotain, jolla uhri voisi itse vaikuttaa siihen, että asia etenee esitutkintaan ja esitutkinnasta syyteharkintaan?

8. Vainoamisen tunnusmerkistö edellyttää, että tekotapatunnusmerkistön mukaiset teot ovat toistuvia. Kuinka suuri merkitys tekoajan pituudella on näkemyksesi mukaan siihen, että poliisi katsoo esitutkinnassa tapauksen täyttävän vainoamisen rikostunnusmerkistön?

HENKILÖHAASTATTELU: KÄRÄJÄTUOMARI

Henkilöhaastattelu opinnäytetyön aineistoksi. Opinnäytetyö toteutetaan Rikosuhripäivystyksen (RIKU) toimeksiannosta ja sen tarkoituksena on selvittää vainoamisrikkosten tunnusmerkistöä ja oikeusprosessia. Opinnäytetyön tuloksena syntyy perehdytysmateriaalia Rikosuhripäivystyksen työntekijöiden ja vapaaehtoisten käyttöön. Työn aiheena on: *Vainoamisrikokset – perehdytysmateriaalia Rikosuhripäivystyksen työntekijöille.*

Haastattelija:	<i>Miia Niittumaa, Satakunnan ammattikorkeakoulu</i>
Vastauspäivämäärä:	
Haastateltavan nimi:	
Haastateltavan ammatti:	
Kokemusvuodet:	

1. Mikä voisi mielestäsi olla syynä siihen, että vainoaminen mielletään monesti hankalasti tunnistettavaksi ja tutkittavaksi rikokseksi? Onko mielestäsi jotain, mitä vainoamisrikkoksen asianomistaja voi itse tehdä tukeakseen rikoksen toteen näyttämistä?
2. Tutkimusten mukaan vainoamisen rangaistusseuraamuksena on keskimäärin 50 päiväsakon suuruinen sakkorangaistus. Mitkä ovat kokemuksesi mukaan edellytykset sille, että vainoamisrikkoksesta tuomitaan sakkorangaistuksen tai sijasta vankeutta?
3. Jos miettii asianomistajan toivetta siitä, että hänen elämänsä häiritsevä menettely saataisiin päättyämään – miten koet sakkorangaistuksen tai ehdollisen vankeusrangaistuksen vaikutusten eroavan ehdottoman vankeusrangaistuksen vaikutuksesta?
4. Mitkä seikat vaikuttavat lähestymiskiellon määräämisen toteutumiseen? Kuinka suuri merkitys on väkivallan uhalla? Jos väkivallan uhkaa ei ole, voidaanko lähestymiskielto määrätä siitä huolimatta ja millä edellytyksin?